

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VÝSKUMU,
VÝVOJA A MLÁDEŽE
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Analýza stavu výchovy a vzdelávania národnostných menšín v Slovenskej republike

*Sekcia národnostného a inkluzívneho vzdelávania
máj 2025*

Obsah

Zoznam skratiek.....	3
Úvod	4
I. Legislatívny rámec výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín	5
II. Finančné zabezpečenie národnostného školstva.....	11
III. Osobitosti výchovy a vzdelávania v národnostných školách.....	13
IV. Dátová analýza národnostného školstva	15
V. Dátová analýza odbornosti vyučovania v národnostných školách.....	26
VI. Dátová analýza stavu pracovníkov pomáhajúcich profesií v národnostných školách	27
Zhrnutie a odporúčania	29
Záver	31
Príloha č. 1. Pomôcka pre kategorizáciu národnostných škôl	32

Zoznam skratiek

CVTI SR	Centrum vedecko-technických informácií	GYM	gymnázium
MŠVVaM SR	Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR	SOŠ	stredná odborná škola
NIVaM	Národný inštitút vzdelávania a mládeže	SŠŠ	stredná športová škola
POO	Plán obnovy a odolnosti SR	ŠŠ	školy pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením – „špeciálne školy“
SODB	Sčítanie obyvateľov, domov a bytov (Cenzus)	Š SOŠ	stredná odborná škola pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami
RIS	Rezortný informačný systém	VJS	vyučovací jazyk slovenský
ŠVP	Štátny vzdelávací program	VJM	vyučovací jazyk maďarský
PZ	pedagogickí zamestnanci	VJRSN	vyučovací jazyk rusínsky
OZ	odborní zamestnanci	VJU	vyučovací jazyk ukrajinský
MŠ	materská škola	VJ S-M	vyučovací jazyk slovenský a maďarský
ZŠ	základná škola	MN	maďarskej národnosti
ZŠ 1	základná škola 1. stupeň	RON	rómskej národnosti
ZŠ 2	základná škola 2. stupeň	SN	slovenskej národnosti
SŠ	stredné školy	PZ/OZ PP	PZ/OZ z pomáhajúcich profesií

Úvod

Hlavným cieľom predloženej analýzy je zmapovať situáciu v oblasti výkonu ústavného práva občanov Slovenskej republiky patriacim k národnostným menšinám na vzdelávanie v materinskom jazyku. Poskytovanie výchovy, vzdelávania a podpory v primárnom jazyku dieťaťa je nevyhnutné pre zosúladenie opatrení s princípmi inkluzívneho vzdelávania, najlepším záujmom dieťaťa a právom na výchovu a vzdelanie v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.

Analýza sa zameriava na stav, rozsah a kvalitu vzdelávania poskytnutého v školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a tiež v školách s vyučovaním jazyka národnostných menšín na Slovensku, pričom kladie dôraz na okresy s najvyšším zastúpením národnostných menšín. Materiál zároveň poskytuje prehľad príslušného legislatívneho a inštitucionálneho rámca a popisuje medzinárodné záväzky Slovenskej republiky v danej oblasti. Programové vyhlásenie Vlády SR na roky 2023-2027 deklaruje, že *„uplatňovanie inkluzívnych opatrení bude rešpektovať aj potreby národnostného školstva“*. Analýza sa preto venuje posúdeniu dostupnosti, úrovne a kvality poskytovania inkluzívnych opatrení v národnostnom školstve.

Na Slovensku neexistuje samostatný systém národnostných škôl, tie sú organickou súčasťou školského systému v SR. Na národnostné školstvo sa vzťahujú všeobecne platné právne predpisy a nariadenia ministerstva školstva, pričom výchovno-vzdelávací proces, ktorý sa v národnostných školách a školských zariadeniach realizuje, reflektuje osobitosti vzdelávania národnostných menšín. Legislatíva v oblasti školstva, ako aj záväzné dokumenty, ktorými sa riadi samotný vzdelávací proces, zohľadňujú niektoré osobitné aspekty menšinového bytia. Individuálne potreby detí a žiakov s materinským jazykom iným ako slovenským sú premietnuté aj do štátnych vzdelávacích programov prostredníctvom rámcových učebných plánov pre národnostné školy, či vzdelávacích štandardov pre predmety, ktoré sú z hľadiska zachovania identity žiakov patriacich k národnostným menšinám zásadné.

Napriek existujúcim legislatívnym zárukám a pozitívnym administratívnym opatreniam identifikujeme niektoré oblasti, v ktorých vidíme potrebu legislatívnych úprav a ďalších opatrení v záujme vyrovnania šancí a príležitostí detí a žiakov v národnostnom školstve, plnohodnotného zabezpečenia ich ústavných práv, zvýšenia kvality vzdelávania v školách s vyučovacím jazykom a vyučovaním jazyka národnostných menšín a miery sociálnej inklúzie príslušníkov národnostných menšín v SR. Príslušné návrhy sú uvedené na konci dokumentu v časti „Zhrnutie a odporúčania“.

Pri spracovaní analýzy boli využité údaje z Rezortného informačného systému Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (RIS MŠVVaM SR) a výsledky zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2021 (SODB 2021). Táto analýza má charakter iniciatívneho materiálu, ktorá vychádza z Plánu hlavných úloh MŠVVaM SR na rok 2024 a naplňa jeden z cieľov projektu Programu zmien „Príležitosť pre všetky deti“, ktorý sa zameriava na kvalitné a inkluzívne vzdelávanie v národnostnom školstve. Predložený materiál je komplementárny aj k plneniu úlohy vyplývajúcej z Uznesenia Vlády SR č. 179 z 27. marca 2024¹ - Analýza potrieb a nutných legislatívnych krokov pre zabezpečenie výchovy a vzdelávania všetkých detí v ich materinskom jazyku na národnostne zmiešanom území v školách s vyučovacím jazykom slovenským a vyučovacím jazykom národnostnej menšiny.

Výstupy analýzy poslúžia ako podklad pre vypracovanie Koncepcie rozvoja národnostného školstva, ktorej cieľom bude zavedenie dlhodobých a udržateľných opatrení na zabezpečenie optimálnych podmienok pre národnostné školy a zabezpečenie rovnosti príležitostí vo vzdelávaní pre deti a žiakov z národnostných menšín žijúcich v SR.²

¹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/21546/1>

² Posledný materiál, ktorý sa koncepčne zaoberal vzdelávaním príslušníkov národnostných menšín je „Návrh koncepcie výchovy a vzdelávania národnostných menšín 2006“: https://lrv.rokovania.sk/data/att/84425_subor.doc

I. Legislatívny rámec výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín

Základné práva národnostných menšín (ďalej „národnostné práva“) v Slovenskej republike zakotvuje Ústava Slovenskej republiky (ďalej len ústava)³ vo svojom článku 34, ktorý tvorí ústavnoprávny základ pre oblasť rozvoja národnostného školstva. Ústava stanovuje o. i., že „*občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanoveným zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na vzdelanie v ich jazyku*“, a zaručuje sa im aj „všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku“.

Národnostné práva ústava zaručuje (len) občanom Slovenskej republiky, cudzincom národnostné práva ústava neprisudzuje. Občianstvo Slovenskej republiky je definované Zákom č. 43/1993 Z.z. o občianstve Slovenskej republiky. Podmienky získania občianstva pre jednotlivca sú stanovené v § 7 ods. 1 písm. a) uvedeného zákona. Ústava neobsahuje definíciu národnostnej menšiny ani taxatívny výpočet národnostných menšín. Takúto definíciu a výpočet neobsahuje ani žiadny iný zákon.

Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín však obsahuje definíciu „jazyka (národnostnej) menšiny“ ako aj taxatívny výpočet „menšinových jazykov“. Podľa § 2 citovaného zákona „*Jazykom menšiny sa na účely tohto zákona rozumie kodifikovaný alebo štandardizovaný jazyk tradične používaný na území Slovenskej republiky jej občanmi patriacimi k národnostnej menšine, ktorý je odlišný od štátneho jazyka; jazykom menšiny je bulharský jazyk, český jazyk, chorvátsky jazyk, maďarský jazyk, nemecký jazyk, poľský jazyk, rómsky jazyk, rusínsky jazyk a ukrajinský jazyk.*“

V politickom a verejnom diskurze sa za národnostné menšiny považujú skupiny obyvateľov tradične (dlhodobo) žijúcich na území Slovenskej republiky, ktorí sú občanmi štátu a spája ich spoločný jazyk, kultúra a historické povedomie. V tomto zmysle sa v Slovenskej republike zaužíval inštitút „oficiálneho uznania“ skupiny občanov za národnostnú menšinu cestou uznesenia Vlády SR. Takýmto spôsobom sú v súčasnosti za národnostné menšiny uznané tieto národnostné komunity: bulharská, česká, chorvátska, maďarská, moravská, nemecká, poľská, rómska, rusínska, ruská, srbská, ukrajinská, vietnamská⁴ a židovská. V roku 2025 k nim pribudla goralská komunita, čím sa stala 15. uznanou národnostnou menšinou na Slovensku⁵. Tieto komunity majú zastúpenie v Rade vlády SR pre národnostné menšiny, ktorá je poradným orgánom vlády. Nie všetky jazyky uznaných národnostných menšín majú teda zákonný status menšinových jazykov.

Zabezpečenie práv národnostných menšín v oblasti vzdelávania v SR vychádza aj z medzinárodných záväzkov. Slovenská republika sa v roku 2001 pristúpením k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov⁶ (ďalej ako „Charta“) zaviazala chrániť a rozvíjať historické regionálne menšinové jazyky nástrojmi, ktoré táto zmluva poskytuje.⁷ Slovenská republika sa zaviazala pre maďarský jazyk poskytnúť vzdelávanie v regionálnom školstve plnohodnotne v príslušnom jazyku. Pre rusínsky a ukrajinský jazyk sa SR zaviazala o. i. poskytnúť prevažnú časť predprimárneho, základného a stredoškolského vzdelávania v príslušných jazykoch. Pre bulharský, český, chorvátsky, nemecký, poľský a rómsky jazyk sa SR zaviazala poskytnúť na úrovni regionálneho školstva najmenej vyučovanie príslušného jazyka. Za regionálne alebo menšinové jazyky uznala Slovenská republika aj ruský a srbský jazyk, avšak nezaviazala sa voči nim k žiadnym konkrétnym záväzkom v oblasti vzdelávania tak,

³ Čl. 34 Ústavy SR: (...) (2) Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanoveným zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj a) právo na vzdelanie v ich jazyku; b) právo používať ich jazyk v úradnom styku; c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. (...) Zdroj: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/#predpis.hlava-druha>

⁴ V roku 2023 rozhodnutím vlády Slovenskej republiky sa vietnamská komunita stala štrnástou národnostnou menšinou na Slovensku.

⁵ Uznesenie k návrhu na uznanie goralskej komunity žijúcej v Slovenskej republike za národnostnú menšinu č. 37/2025 - <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/20910/1>

⁶ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 588/2001 <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/588/>

⁷ pozri Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 287 zo 7. júna 2023

ako v prípade hore uvedených menšinových jazykov. Jazyk vietnamskej a goralskej menšiny Slovenská republika (zatiaľ) neuznala za regionálne alebo menšinové jazyky v zmysle Charty. Rada Európy v spolupráci s členskými štátmi a verejnosťou pravidelne monitoruje implementáciu záväzkov, pričom Slovensko predkladá pravidelné správy o ich plnení.⁸

Slovenská republika je ďalej zmluvnou stranou Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín⁹ (ďalej ako „Rámcový dohovor“), ktorý pre SR nadobudol platnosť 1. februára 1998. Jeho ratifikáciou sa SR zaviazala rešpektovať princípy ochrany národnostných menšín, podporovať ich rovnosť vo všetkých oblastiach spoločenského života, zabezpečiť ochranu a rozvoj ich kultúry a identity. V rámci tohto záväzku Slovensko v pravidelných intervaloch predkladá správu o prijatých opatreniach na jeho plnenie.

Ďalšie záväzky v oblasti podpory národnostnej menšiny sú zakotvené v dokumentoch Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín¹⁰ alebo Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru¹¹. Tieto dohody obsahujú konkrétne opatrenia týkajúce sa vzdelávania v materinskom jazyku jednotlivých menšín, ktoré Slovensko priebežne implementuje.

Národnostné školstvo je na Slovensku neoddeliteľnou súčasťou výchovno-vzdelávacej sústavy, na ktoré sa vzťahuje všeobecne platná školská legislatíva. Podrobnosti ustanovujú najmä:

- zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov¹²;
- zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov¹³;
- zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení¹⁴;
- zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov¹⁵.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)

Tento zákon stanovuje medzi inými princípy, ciele, podmienky, rozsah, obsah, formy a organizáciu výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach, vzdelávacie programy, sústavu škôl a školských zariadení, práva a povinnosti škôl a školských zariadení, detí a žiakov a zákonných zástupcov.

Pred rokom 2022 **národnostné školstvo** v školskom zákone nebolo explicitne **definované**. V § 12 však bolo uvedené, že sa pre deti a žiakov občanov patriacim k národnostným menšinám výchova a vzdelávanie zaručuje: *“a) v školách a v triedach, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny, b) v školách a v triedach, v ktorých je jedným z vyučovacích predmetov jazyk národnostnej menšiny a vyučovacím jazykom ostatných vyučovacích predmetov je štátny jazyk; v týchto školách a v triedach sa môžu niektoré predmety vyučovať v jazyku národnostnej menšiny, najmä výtvarná výchova, hudobná výchova, telesná výchova, c) v školských zariadeniach, v ktorých sa výchova uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny“*.

⁸ Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, Národnostné menšiny a ochrana menšinových jazykov - <https://www.mzv.sk/diplomacia/temy/ludske-prava/narodnostne-mensiny-a-ochrana-mensinovyh-jazykov>

⁹ Oznámenie MZV SR <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/160/>

¹⁰ <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2024/305>

¹¹ <https://www.minv.sk/?protokoly-zo-zasadnuti-slovensko-ukrajinskej-medzivladnej-komisie>

¹² <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>

¹³ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/596/20090604.html>

¹⁴ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/597/>

¹⁵ 138/2019 Z. z. - Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Uvedené znenie zákona teda rozlišovalo školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny, kde sa aj niektoré iné (kultúrne citlivé) predmety – taxatívne vymenované – mohli v prípade záujmu vyučovať v jazyku menšiny.

Na úrovni štátneho vzdelávacieho programu sa hore uvedená diferenciácia realizovala formou rámcových učebných plánov (RUP). Tie boli koncipované pre školy naplňajúce právo na vzdelávanie v materinskom jazyku v dvoch podobách:

- RUP pre školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny,
- RUP pre školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny.

Novelou školského zákona, ktorá vstúpila do platnosti v roku 2022¹⁶ sa medzi základné pojmy školského zákona v § 2 zaviedla definícia národnostného školstva.

„ad) národnostným školstvom národnostné školy, národnostné triedy, školy, v ktorých je najmenej jedna národnostná trieda, a národnostné školské zariadenia; výchovno-vzdelávací proces v národnostnom školstve sa zameriava aj na zachovanie a rozvoj kultúrnej a jazykovej identity detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám,

ae) národnostnou školou škola, v ktorej sa najmenej v jednej triede celý výchovno-vzdelávací proces okrem vyučovania cudzích jazykov uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny, alebo škola, v ktorej sa vo všetkých triedach výchovno-vzdelávací proces uskutočňuje najmenej v dvoch vzdelávacích oblastiach v jazyku národnostnej menšiny,

af) národnostnou triedou trieda, v ktorej sa výchovno-vzdelávací proces v najmenej jednom vyučovacom predmete uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny,

ag) národnostným školským zariadením školské zariadenie, v ktorom sa výchovno-vzdelávací proces a odborné činnosti uskutočňujú v jazyku národnostnej menšiny“.

Táto definícia (písm. ad)) definuje národnostné školstvo ako také a vymedzuje jeho ciele v súlade s Ústavou SR (t. j. že okrem všeobecných cieľov vzdelávania prispieva národnostné školstvo aj k zachovaniu a rozvoju jazykovej a kultúrnej identity príslušníkov národnostných menšín). Plneniu tohto čiastkového cieľa slúžilo aj zavedenie pojmu *„osobitosti výchovy a vzdelávania detí a žiakov v národnostných školách a národnostných triedach“* (§ 6, ods. 4. písm. m) zákona). Osobitosti sú definované v štátnom vzdelávacom programe (ďalej len „ŠVP“) a spočívajú napr. v upravených rámcových učebných plánoch, vo vyučovaní predmetu menšinový jazyk a literatúra, v rozsahu a metódach vyučovania slovenského jazyka a v upravených štandardoch pre vyučovanie kultúrne citlivých predmetov – vlastivedy, dejepisu, hudobnej výchovy. Upravené štandardy pre uvedené predmety zohľadňujú tie aspekty menšinovej kultúry a histórie menšín, ktoré nie sú obsiahnuté v celoštátnych štandardoch.

Zavedenie definície národnostného školstva bolo významným krokom, avšak svojou dikciou vylúčila z okruhu „národnostných škôl“ školy s vyučovaním jazyka menšiny, čím žiakov patriacich k bulharskej, poľskej, českej, chorvátskej a rómskej národnosti resp. hovoriacich týmito jazykmi, postavila do nerovnakej pozície ako ostatných. Definícia vytvorila kategóriu „národnostnej triedy“, neurčila však, že tým najmenej jedným predmetom uskutočňovaným v jazyku menšiny musí byť práve samotný jazyk menšiny. Vytvoril sa tým priestor pre potenciálne zneužitie definície na účely segregácie, napr. keby sa v jazyku menšiny vyučovala telesná výchova, ale nevyučoval by sa jazyk menšiny.

¹⁶ Zákon č. 415/2021 Z.z. - Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Vláda SR v roku 2024 schválila balík školských zákonov¹⁷ s účinnosťou od 1. januára 2025, v ktorej nastali zmeny aj v ustanoveniach týkajúcich sa vzdelávania príslušníkov národnostných menšín. Pri novelizácii ustanovení školského zákona týkajúcich sa realizácie práva príslušníkov národnostných menšín na vzdelávanie vo svojom jazyku sa vychádzalo z potreby zohľadniť medzinárodné¹ záväzky, ako aj potreby aplikačnej praxe a požiadavky reprezentatívnych zástupcov národnostných menšín. Zákon sa v otázke typológie národnostného školstva istým spôsobom vracia k deleniu platnému do roku 2021. **Národnostnými školami sú všetky školy, ktorých cieľom je okrem napĺňania všeobecných cieľov a princípov vzdelávania aj napĺňanie ústavného práva národnostných menšín na vzdelávanie v materinskom jazyku** a podpora zachovania kultúrnej a jazykovej identity príslušníkov národnostných menšín. Patria sem teda nielen školy a triedy s vyučovacím jazykom národnostných menšín, ale aj školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny, v ktorých okrem jazyka a literatúry národnostnej menšiny sa aj iné predmety môžu vyučovať v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.

Definícia národnostného školstva a škôl v súčasnosti znie nasledovne:

„ab) národnostným školstvom školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, triedy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny a národnostné školské zariadenia; výchovno-vzdelávací proces v národnostnom školstve sa zameriava aj na zachovanie a rozvoj kultúrnej a jazykovej identity detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám, ac) školou s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny škola, v ktorej sa celý výchovno-vzdelávací proces okrem vyučovania slovenského jazyka a cudzích jazykov uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny, ad) triedou s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny trieda, v ktorej sa celý výchovno-vzdelávací proces okrem vyučovania slovenského jazyka a cudzích jazykov uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny, ae) školou s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny škola, v ktorej výchovno-vzdelávací proces prebieha v štátnom jazyku a vyučuje sa aj jazyk národnostnej menšiny; v týchto školách sa okrem jazyka a literatúry národnostnej menšiny môžu v jazyku národnostnej menšiny vyučovať aj niektoré ďalšie predmety zohľadňujúce osobitosti výchovy a vzdelávania detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám, af) národnostným školským zariadením školské zariadenie, v ktorom sa výchovno-vzdelávací proces a odborné činnosti uskutočňujú v jazyku národnostnej menšiny“.

V Prílohe č. 1 uvádzame pomôcku pre národnostné školy, ktorá zohľadňuje kategorizáciu podľa definície a s tým súvisiace legislatívne povinnosti.

Ďalej sa v zákone **definovali pojmy „segregácia vo výchove a vzdelaní“ a „zákaz segregácie vo výchove a vzdelávaní“** (§ 2 písm. ai) a aj)). Zosúladujú sa tým aj princípy práva na rovnaké zaobchádzanie a zákazu segregácie a princíp realizácie práva na vzdelávanie v materinskom jazyku. Podľa definície sa „zaručuje právo rovnako každému uchádzačovi, dieťaťu, žiakovi a poslucháčovi v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania a medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná¹⁸ pri uplatňovaní práv národnostných menšín na výchovu a vzdelanie v jazyku príslušnej národnostnej menšiny a pri vytváraní podmienok na vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením alebo nadaním. Školy sú povinné realizovať opatrenia na predchádzanie a elimináciu segregácie a postupovať podľa štandardov, ktoré vydáva ministerstvo školstva. Tieto štandardy sú záväzné pre vypracovanie školského poriadku.

¹⁷ Zákon č. 290/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

¹⁸ <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20250101.html#poznamky.poznamka-2b>

Jedným z cieľov výchovy a vzdelávania je nadobudnúť kompetencie v oblasti komunikačných schopností, využívania digitálnych technológií, komunikácie v štátnom jazyku, cudzom jazyku a v národnostnom školstve aj v jazyku národnostnej menšiny. Ciele a obsah vzdelávania stanovuje Štátny vzdelávací program, ktorý zabezpečuje rovnocennosť obsahu a rozsahu vedomostí žiakov v školách a školských zariadeniach, nezávisle od vyučovacieho jazyka. **ŠVP obsahuje časť o osobitostiach výchovy a vzdelávania detí a žiakov v národnostných školách**, ktoré sú spomenuté aj v § 6 zákona.

Školský zákon umožňuje na základných a stredných školách s iným vyučovacím jazykom, ako je štátny jazyk, vyučovať predmet **slovenský jazyk a slovenská literatúra** metódami a formami výchovy a vzdelávania ako cudzí jazyk (§ 12), čím sa rovnako naplní právo deťom a žiakom patriacim k národnostným menšinám na osvojenie si slovenského jazyka. Rozdiel je však v aplikovaných pedagogických princípoch a prístupoch, ktoré berú ohľad na osobitosti a najmä potreby žiakov s iným ako slovenským materinským jazykom. Ďalej, vyučovacím jazykom, v ktorom sa predmety v škole vyučujú, je zároveň aj jazykom, v ktorom sa skúška a monitorovanie a hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania vykonáva (§ 12). Zo zákona vyplýva, že doteraz nebolo možné zriaďovať bilingválne školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny.

Významnou zmenou v oblasti školstva je taktiež skutočnosť, že v zmysle školského zákona **pedagogická a ďalšia dokumentácia** sa v národnostných školách môže viesť dvojязыčne¹⁹, teda v štátnom jazyku a jazyku príslušnej národnostnej menšiny. Podrobnosti, ako aj zoznam dokumentácie ustanovuje vyhláška ministerstva školstva č. 339/2023 Z. z. a jej príloha. Dvojязыčné formuláre vypracováva a zverejňuje MŠVVaM SR²⁰.

V oblasti učebníc školský zákon umožňuje **voľný výber edukačných publikácií**²¹, teda používanie aj takých, ktoré nie sú schválené ministerstvom školstva. Musia však byť v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania, pričom súlad posúdi MŠVVaM SR. Vo vzťahu k národnostnému školstvu to znamená, že trh edukačných publikácií je v zásade otvorený pre odborníkov a autorov z radov národnostných menšín, ako aj pre edukačné publikácie vydané v zahraničí, pokiaľ zodpovedajú kritériám definovaným v zákone. MŠVVaM SR vydalo smernicu č. 1/2022 o edukačných publikáciách pre potreby posúdenia prekladu učebníc do jazyka národnostnej menšiny. V súlade s právom detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na vzdelanie v ich materinskom jazyku podľa § 12 ods. 3 sa v edukačných publikáciách vydávaných v jazyku národnostnej menšiny uvádzajú geografické názvy spôsobom stanoveným v zákone.

Národnostné školstvo na Slovensku čelí spoločným problémom, jedným z nich je nízky počet žiakov, čo vyplýva aj zo špecifickej sídelnej štruktúry na národnostne zmiešanom území, jeho prevažujúceho rurálneho charakteru, mozaikovitej etnickej štruktúry aj zvýšenej vnútroštátnej aj medzištátnej migrácie obyvateľov žijúcich na tomto území, ako aj viacerých subjektívnych faktorov.²² Školský zákon reflektuje na tento fenomén niekoľkými úľavami pri určení najnižšieho priemerného počtu žiakov v základných a stredných školách²³. Vyhláškou č. 202/2022 Z. z. ministerstva školstva sa naopak ustanovujú kritériá na určovanie najvyššieho počtu žiakov prvého ročníka stredných škôl²⁴.

¹⁹ [§ 11, ods. 2, 4](#)

²⁰ <https://edicnyportal.iedu.sk/Forms>

²¹ Definície edukačnej publikácie v znení § 13, ods. 2): „Na vzdelávanie v školách sa používajú edukačné publikácie schválené ministerstvom školstva a iné edukačné publikácie a edukačný softvér, ktoré nie sú schválené ministerstvom školstva a sú v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania.“ (...)

²² Tieto objektívne a subjektívne faktory budú popísané v analýze na základe Uznesenia Vlády SR č. 179 z 27. marca 2024 - Analýza potrieb a nutných legislatívnych krokov pre zabezpečenie výchovy a vzdelávania všetkých detí v ich materinskom jazyku na národnostne zmiešanom území v školách s vyučovacím jazykom slovenským a vyučovacím jazykom národnostnej menšiny.

²³ [§ 29 a §33](#)

²⁴ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/202/>

Školský zákon tiež umožňuje zriaďovanie **adaptačnej triedy** v ZŠ s akýmkoľvek vyučovacím jazykom. Jej cieľom je kompenzovať nedostatky vo vzdelávaní u žiakov, ktorí nemajú dostatočnú znalosť vyučovacieho jazyka alebo u žiakov, ktorým zariadenie poradenstva a prevencie na základe diagnostiky odporučilo úpravu cieľov, metód, foriem alebo prístupov vo výchove a vzdelávaní.

Slovenská republika sa zaviazala realizovať reformu v oblasti dostupnosti, rozvoja a kvality inkluzívneho vzdelávania. Súčasťou reformy je aj tvorba modelu nárokovateľných podporných opatrení vo výchovno-vzdelávacom procese, ktoré zohľadňujú individuálne potreby žiakov. Systém podporných opatrení bol prijatý novelou školského zákona a na školách sa zavádza postupne od septembra 2023. V zmysle zákona²⁵ podporným opatrením je opatrenie poskytované školou alebo školským zariadením potrebné na to, aby sa dieťa alebo žiak mohli plnohodnotne zapájať do výchovy a vzdelávania a rozvíjať svoje vedomosti, zručnosti a schopnosti. **Podporné opatrenia** môžu byť poskytované vo všetkých školách bez ohľadu na vyučovací jazyk školy. Z pohľadu národnostných menšín je dôležité, aby podporné opatrenia sa poskytovali v materinskom jazyku dieťaťa či žiaka, čo je v ods. 13 § 145b zákona zohľadnené: „V národnostnom školstve sa podporné opatrenia poskytujú v materinskom jazyku dieťaťa alebo žiaka alebo vo vyučovacom jazyku školy“.

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon upravuje také kľúčové oblasti, ako je zriaďovanie a zrušenie škôl, vymenovanie a odvolanie riaditeľa školy, jeho postavenie a výkon funkcie riaditeľa školy či fungovanie rady školy. Ministerstvo pri rozhodovaní o zaradení do siete zohľadňuje miestne a regionálne požiadavky, a to aj vyučovací jazyk alebo výchovný jazyk. Od roku 2025 pribúda povinnosť pri zriaďovaní škôl poskytnúť vyjadrenie splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, ak ide o školu s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny a vyjadrenie splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity, ak ide o školu s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny v rómskom jazyku, k súladu s požiadavkou zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní. Tento zákon sa zaoberá aj označovaním škôl a školských zariadení. Školy alebo školy s triedami s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny majú názov stanovený inak ako školy s vyučovacím jazykom slovenským – názov je uvedený aj v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.

Niektoré ustanovenia tohto zákona môžu byť nástrojmi pre efektívnejšie fungovanie národnostných škôl (najmä málotriedok) a ich udržanie v sieti škôl, čo je významné z hľadiska realizácie práva na vzdelávanie sa v materinskom jazyku v etnicky zmiešaných oblastiach. Príkladom je právomoc regionálneho úradu²⁶ zriadiť národnostné školy a zariadenia za predpokladu splnenia osobitných podmienok ako je prípad, keď obec nevytvorí alebo nedokáže vytvoriť podmienky na plnenie povinného predprimárneho vzdelávania či povinnej školskej dochádzky. Rozoberaný zákon ustanovuje aj možnosť **spájania škôl alebo vytvárania združení škôl**, tzv. školských klastrov²⁷, ktoré by mohli byť efektívnym riešením optimalizácie na väčšej časti národnostne zmiešaného územia.

²⁵ Podporné opatrenia [§ 145a-§ 145c](#)

²⁶ Dňa 1. 1. 2022 boli zriadené regionálne úrady ako orgány miestnej štátnej správy v školstve. Pôsobnosť okresných úradov v sídle kraja na úseku školstva, mládeže, telesnej kultúry a športu podľa predpisov účinných do 31. decembra 2021 prešla na regionálny úrad školskej správy v príslušnom územnom obvode v pôsobnosti ministerstva školstva. Okrem pôsobnosti v oblasti zriaďovania a zrušenia škôl a školských zariadení regionálne úrady prebrali všetky dovtedajšie úlohy vyplývajúce z výkonu miestnej štátnej správy v školstve.

²⁷ §§ 20 a 20a zákona

Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Tento zákon upravuje práva a povinnosti pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca, ich pracovnú činnosť a profesijný rozvoj, pôsobnosť ministerstva školstva, kontrolu v profesijnom rozvoji, správne delikty a Centrálny register pedagogických zamestnancov, odborných zamestnancov a ďalších zamestnancov škôl a školských zariadení. V kontexte národnostného školstva zákon **definuje podmienky vyučovania v jazyku národnostných menšín**. Základným „*predpokladom na vyučovanie predmetu v jazyku národnostnej menšiny v škole s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny je ovládanie jazyka národnostnej menšiny*“²⁸. V prípade, že pedagogický alebo odborný zamestnanec absolvoval maturitnú skúšku, štátnu skúšku alebo štátnu jazykovú skúšku z daného jazyka národnostnej menšiny, nepotrebuje inak preukazovať ovládanie jazyka. V opačnom prípade je povinný vykonať skúšku z daného jazyka a pred vznikom pracovného pomeru predložiť o tom doklad. Zároveň však platí podmienka ovládania slovenského jazyka pre PZ a OZ aj v národnostnom školstve. Tieto predpoklady sa musia podľa zákona spĺňať ešte pred nástupom do výkonu práce, čo momentálne nedovoľuje osobám bez skúšky sa kvalifikovane zamestnať v školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a následne si dorobiť túto skúšku. Zároveň aj v národnostnom školstve musia byť rovnako splnené kvalifikačné predpoklady PZ a OZ na vyučovanie všetkých predmetov ako aj v ostatných školách. To znamená, že aj v školách s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny má byť predmet „Jazyk a literatúra národnostnej menšiny“ vyučovaný učiteľom, ktorý ukončil svoje štúdium v relevantnom študijnom odbore.

II. Finančné zabezpečenie národnostného školstva

Štátny rozpočet

Bezplatné vzdelávanie je ústavné právo. Hlavným zdrojom financovania školstva je štátny rozpočet, z ktorého sa zabezpečuje financovanie výchovno-vzdelávacieho procesu, prevádzky škôl ale aj riešenie rôznych havarijných situácií, rekonštrukcií a modernizácií školských objektov. Školy sú financované podľa počtu žiakov a personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu v zmysle zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení²⁹ a nariadenia vlády SR č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia.

Zohľadnenie náročnosti vyučovania je dôvodom, prečo dostávajú národnostné školy vyšší mzdový normatív a normatív na výchovno-vzdelávací proces na žiaka v porovnaní so školami s vyučovacím jazykom slovenským. Zvýšený normatív pokrýva zvýšené náklady súvisiace s vyšším počtom vyučovacích hodín. Mzdový normatív a normatív na výchovno-vzdelávací proces na žiaka školy s iným vyučovacím jazykom ako slovenským v prípade strednej školy je 108 % zodpovedajúceho normatívu, v prípade základnej školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny je 113 % zodpovedajúceho normatívu a základnej školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny 104 % zodpovedajúceho normatívu. Napriek tomu, že táto úprava čiastočne zohľadňuje špecifické aspekty národnostného školstva, uvedené nie je pre potenciálnych zriaďovateľov škôl dostatočne motivujúce, keďže materiálno-technické zabezpečenie národnostných škôl je finančne náročnejšie. Nestanovil sa zvýšený normatív pre stredné školy s vyučovaním jazyka menšiny, keďže počet vyučovacích hodín týchto škôl je rovnaký počtu hodín škôl s vyučovacím jazykom slovenským.

²⁸ 9 ods. 3 „Predpokladom na vyučovanie predmetu v jazyku národnostnej menšiny v škole s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a na výkon pracovnej činnosti v školskom zariadení s výchovným jazykom národnostnej menšiny alebo v zariadení sociálnej pomoci s výchovným jazykom národnostnej menšiny je aj ovládanie jazyka príslušnej národnostnej menšiny; to neplatí, ak ide o vyučovanie slovenského jazyka v škole s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny.“

²⁹ <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/597/>

MŠVVaM môže v zmysle zákona prideliť v priebehu kalendárneho roka zriaďovateľovi príspevok na edukačné publikácie, ktoré sú uvedené v registri edukačných publikácií s vydanou doložkou podľa osobitného predpisu. Z príspevku sú školy oprávnené obstarávať takéto edukačné publikácie pre všetky predmety. Výška príspevku sa mení v závislosti od druhu a tiež od vyučovacieho jazyka školy³⁰. Keďže však na niektoré predmety pre školy s vyučovacím jazykom alebo vyučovaním jazyka národnostnej menšiny neexistuje edukačná publikácia s doložkou, učebnice či pracovné zošity bez doložky si musia školy zabezpečiť z iných prostriedkov.

Ministerstvo školstva zo svojej rozpočtovej kapitoly vyčleňuje finančné prostriedky aj na dotácie a tzv. rozvojové projekty. O podporu na regionálnu a multikultúrnú výchovu žiakov patriacich k národnostným menšinám sa môžu uchádzať zriaďovatelia národnostných základných, špeciálnych základných a stredných škôl s vyučovacím jazykom alebo vyučovaním jazyka národnostnej menšiny. Cieľom výzvy je cez formovanie vzťahu žiakov k histórii, kultúre a tradíciám, posilniť ich národnostnú identitu a viesť deti rôznych národnostných menšín k spolunažívaniu s rovesníkmi z majoritnej spoločnosti³¹. Ďalšia výzva na podporu výučby materinského jazyka národnostnej menšiny je určená pre ZŠ a SŠ s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny alebo slovenské školy, ktoré implementujú jazyk národnostnej menšiny do svojho vyučovacieho procesu. Prioritnými oblasťami podpory boli prípravné aktivity na realizáciu výučby jazyka alebo aktivity v rámci výučby jazyka národnostnej menšiny (chorvátskeho, poľského, rusínskeho, rómskeho, ukrajinského, nemeckého alebo bulharského jazyka)³².

Finančné zdroje Európskej únie a ostatných európskych finančných mechanizmov

Okrem verejných zdrojov na vzdelávanie, ako je štátny rozpočet a rozpočet zriaďovateľov – obcí alebo vyšších územných celkov, všetky školy majú možnosť požiadať o rôzne dotácie a nenávratné finančné prostriedky z eurofondov či z iných zdrojov.

V programovom období 2021 – 2027 je v rámci Programu Slovensko dôraz kladený na niekoľko dôležitých oblastí, ako je podpora inkluzívneho vzdelávania a desegregácie, debarierizácie škôl, budovanie nových a modernizácia existujúcich priestorov³³ či podpora pomáhajúcich profesií v školách³⁴. Jedným z opatrení pre zabezpečenie inkluzívneho školského prostredia je nový národný projekt z Programu Slovensko 2021 - 2027 “Podpora vzdelávacích príležitostí”. Cieľom projektu je vytvoriť systém podpory žiakov, ktorí sú zaradení v špeciálnom prúde vzdelávania s diagnózou mentálneho postihnutia a ktorí majú potenciál úspešne dokončiť základnú školu a získať nižšie vzdelanie a vytvoriť kvalitný a spoľahlivý mechanizmus na efektívne preradenie žiakov do hlavného prúdu vzdelávania. Ďalším, už prebiehajúcim, národným projektom je “Príležitosť pre všetkých”. Jeho cieľom je podporiť desegregáciu vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít v niekoľkých lokalitách SR, a to aj na národnostne zmiešaných územiach.³⁵

Finančné prostriedky pre zriaďovateľov škôl a školských zariadení ponúka aj Plán obnovy a odolnosti (POO)³⁶, ktorý končí v r. 2026. Ako príklad môžeme spomenúť výzvy zamerané na rekonštrukciu a zvýšenie kapacít materských škôl, dobudovanie kapacít základných škôl či výzvu “Učitelia pre 21. storočie” podporujúcu školy v procese aplikácie nových foriem metód vyučovania a výchovy prostredníctvom mentoringu pedagogických zamestnancov. V roku 2024 bola zverejnená jedna výzva

³⁰ <https://www.minedu.sk/prispevok-na-edukacne-publikacie/>

³¹ <https://www.minedu.sk/39185-sk/vyhodnotenie-vyzvy-podpora-regionalnej-a-multikulturej-vychovy-ziakov-patriacich-k-narodnostnym-mensinam-2024/>

³² <https://www.minedu.sk/vyhodnotenie-vyzvy-podpora-vyucby-materinskeho-jazyka-narodnostnej-mensiny-pre-rok-2024/>

³³ V roku 2023 bude vyhlásených 138 výziev z Programu Slovensko.; a <https://eurofondy.gov.sk/vyzvy/vyzvy-programu-slovensko/>

³⁴ <https://www.minedu.sk/projekt-na-podporu-pomahajucich-profesii-pokracuje-v-tretej-faze-bude-v-skolach-posobit-6-700-podpornych-pozici/>

³⁵ <https://www.minedu.sk/narodny-projekt-prilezitost-pre-vsetkych-pomoze-riesit-segregaciu-vo-vzdelavani/>

³⁶ [Vyhlásené uzatvorené výzvy a vyhodnotenia | Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky](#)

zameraná na prípravu budúcich pedagógov slovenského jazyka, ktorí budú pôsobiť v národnostných školách.³⁷

MŠVVaM SR ďalej realizuje spoločný projekt s Radou Európy ROMANI/PLURILINGUAL POLICY EXPERIMENTATION - Inklúzia rómskych detí vo vzdelávaní – plurilingválny prístup.³⁸ Realizácia projektu je naplánovaná na obdobie rokov 2022 – 2025 a zapojené sú ZŠ z 3 krajín Európskej únie: Slovensko, Slovinsko a Grécko. Na Slovensku sa do pilotného overovania zapojili tri základné školy. Cieľom projektu je vytvárať príležitosti na rozvoj povedomia rómskym i nerómskym žiakom o rómskom jazyku, kultúre a histórii; pochopenie praxe viacjazyčného vzdelávania a prínos k inklúzii a k sociálnej súdržnosti. Pilotné overovanie všeobecnejšie prispeje k pochopeniu spôsobov, akými by sa koncept viacjazyčného a interkultúrneho vzdelávania Rady Európy mohol premietnuť do praxe v triede s cieľom zabezpečiť inkluzívne vzdelávanie žiakov z jazykových menšín.

Projekt realizovaný od roku 2020 do 2024 s názvom „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“ alebo „Spolu s Rómami dosiahneme viac I,II“³⁹ mal za cieľ vypracovať učebné materiály, odborné publikácie a metodiky so zameraním na rómsky jazyk, kultúru a históriu. Ďalej podporiť interkultúrne a inkluzívne vzdelávanie v školách so žiakmi z rómskych komunít a zvýšiť odborné kompetencie pedagogických zamestnancov a odborných pracovníkov a manažmentu škôl v oblasti využívania rómskeho jazyka, začleňovania informácií o rómskej histórii a kultúre do vyučovacieho procesu. Od septembra 2024 sa realizovalo pokračovanie tohto projektu so sloganom InkuRoma⁴⁰.

III. Osobitosti výchovy a vzdelávania v národnostných školách

Štátny vzdelávací program je záväzný dokument, ktorý stanovuje všeobecné ciele vzdelávania a kľúčové kompetencie, ku ktorým má vzdelávanie smerovať. Ciele vzdelávania sú postavené tak, aby sa zabezpečil vyvážený rozvoj osobnosti žiakov. ŠVP vymedzuje aj rámcový obsah vzdelávania. Je východiskom pre tvorbu školského vzdelávacieho programu, v ktorom sa zohľadňujú aj špecifické podmienky a potreby regiónu. ŠVP vydáva a zverejňuje pre jednotlivé stupne vzdelania MŠVVaM SR.

ŠVP definuje aj osobitosti výchovy a vzdelávania detí a žiakov v národnostnom školstve. Práve tieto osobitosti zaručujú, aby výchovno-vzdelávacia činnosť v národnostných školách sa zameriavala aj na zachovanie a rozvoj kultúrnej a jazykovej identity žiakov patriacich k národnostným menšinám.

Stále platné ŠVP pre základné školy⁴¹, gymnáziá⁴² a stredné odborné školy⁴³ z roku 2015 obsahujú rámcové učebné plány a vzdelávacie štandardy platné pre školy patriace do národnostného školstva. V uplynulom období ministerstvo schválilo viacero dodatkov k ŠVP a vzdelávacích štandardov, konkrétne pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny; základné školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny a pre gymnáziá s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, ktoré reagujú práve na potreby/osobitosti výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín (kultúrne špecifické vyučovanie predmetov ako vlastiveda, dejepis, hudobná náuka).

V súlade s POO sa spustili procesy, ktoré priblížia vzdelávací systém na základných školách potrebám 21. storočia. Súčasťou zmien je aj nový Štátny vzdelávací program⁴⁴, platný od roku 2023. Kým od septembra 2023 sa do tzv. kurikulárnej reformy zapojilo 39 základných škôl, medzi nimi 3 s vyučovacím

³⁷ <https://www.minedu.sk/40041-sk/pilotovanie-zmien-v-priprave-ucitelov-slovenskeho-jazyka/>

³⁸ <https://www.coe.int/en/web/language-policy/romani>

³⁹ <https://www.spolu-together-jekhetane.sk/sk/o-projekte/zakladne-informacie-o-projekte>

⁴⁰ <https://www.spolu-together-jekhetane.sk/sk/aktuality/nivam-realizuje-medzinarodny-projekt-inkluroma-erasmus>

⁴¹ <https://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-2015/>

⁴² <https://www.statpedu.sk/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-gymnazia-so-stvorrocnympatrocnym-vzdelavacim-programom/>

⁴³ <https://siov.sk/statne-vzdelavacie-programy/>

⁴⁴ <https://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-2023/>

jazykom maďarským (Zlaté Klasy, Zlatná na Ostrova a Čakanovce), od 1. septembra 2024 učí podľa nového vzdelávacieho programu viac ako 400 základných škôl (z toho 16 s VJM)⁴⁵. Všetky ZŠ sa začínú pripravovať na vyučovanie podľa nového vzdelávacieho programu od školského roku 2026/2027. Súčasťou konsolidovaného znenia ŠVP sú rámcové učebné plány pre základné školy s vyučovacím jazykom slovenským, základné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a základné školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny. Časť nového ŠVP sa tiež venuje osobitostiam výchovy a vzdelávania žiakov v národnostných školách pre základné školy.⁴⁶

Osobitosťami výchovy a vzdelávania v národnostnom školstve sú:

Výchovno-vzdelávací proces v národnostnom školstve sa zameriava aj na zachovanie a rozvoj kultúrnej a jazykovej identity žiakov patriacich k národnostným menšinám (§ 2 písm. ab) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

Prostriedkom na dosiahnutia cieľov výchovy a vzdelávania je vyučovanie jazyka národnostnej menšiny a vyučovanie všeobecnovzdelávacích a odborných vyučovacích predmetov v jazyku národnostnej menšiny.

Povinné vyučovacie predmety *jazyk národnostnej menšiny a literatúra, slovenský jazyk a literatúra* alebo *slovenský jazyk a slovenská literatúra* sa v národnostnom školstve vyučujú v rozsahu určenom rámcovým učebným plánom pre príslušný stupeň vzdelania. Na zabezpečenie kvality výchovno-vzdelávacej činnosti v národnostnom školstve je nevyhnutné, aby boli zamestnaní pedagogickí a odborní zamestnanci spĺňajúci kvalifikačné predpoklady. V národnostnom školstve sa podporné opatrenia poskytujú v materinskom jazyku žiaka alebo vo vyučovacom jazyku školy.

Osobitosťami výchovy a vzdelávania v školách a triedach s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny sú:

- vyučovanie povinného vyučovacieho predmetu *jazyk národnostnej menšiny a literatúra*,
- vyučovanie všeobecnovzdelávacích a odborných vyučovacích predmetov v jazyku národnostnej menšiny,
- vyučovanie povinného vyučovacieho predmetu *slovenský jazyk a literatúra* v rozsahu vyučovania potrebného na jeho osvojenie alebo vyučovacieho predmetu *slovenský jazyk a slovenská literatúra*, ktorý sa vyučuje metódami a formami výchovy a vzdelávania ako cudzí jazyk,
- používanie edukačných publikácií určených pre národnostné školstvo, ktoré sú v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania,
- vedenie pedagogickej dokumentácie školy dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.

Osobitosťami výchovy a vzdelávania v školách s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny sú:

- vyučovanie povinného vyučovacieho predmetu *jazyk národnostnej menšiny a literatúra*,
- možnosť vyučovať aj niektoré ďalšie vyučovacie predmety zohľadňujúce osobitosti výchovy a vzdelávania žiakov patriacich k národnostným menšinám v jazyku národnostnej menšiny,

⁴⁵ <https://vzdelavanie21.sk/skoly-postupne-zavadzanie-svp/>

⁴⁶ V rámci revízie nového ŠVP sa inovuje kapitola Osobitosti výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín so zreteľom na špecifické podmienky, resp. potreby škôl s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a škôl s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny so špecifickým zreteľom na osobitosti výchovy a vzdelávania jednotlivých národnostných menšín a potreby komunit.

- používanie edukačných publikácií určených pre národnostné školstvo, ktoré sú v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania.

Školský vzdelávací program týchto škôl musí byť vypracovaný v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a s príslušným štátnym vzdelávacím programom.

V súvislosti s osobitosťami obsahuje nový ŠVP v rámci vzdelávacej oblasti „Jazyk a komunikácia“ vzdelávacie štandardy pre viaceré vyučovacie predmety „Jazyk národnostnej menšiny a literatúra“. Čo sa týka používania edukačných publikácií, MŠVVaM SR od roku 2021 posudzovalo 262 edukačných publikácií pre národnostné školy, všetky pre školy s vyučovacím jazykom maďarským. Posudzovali sa najmä učebnice určené na výučbu maďarského jazyka a literatúry a preklady učebníc pre odborné predmety. Školy s vyučovaním ukrajinského a rusínskeho jazyka síce využívajú učebnice na predmet jazyk a literatúra, v posledných desaťročiach sa ale nové publikácie nevydali. Ostatné národnostné menšiny nemajú k dispozícii edukačné publikácie s doložkou pre vzdelávanie v materinskom jazyku.

S cieľom zvýšiť kvalitu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským v roku 2018 sa vypracovala Koncepcia vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským⁴⁷ a metodické materiály pre učiteľov, aby mohli podľa novej metódy vyučovať vo svojich triedach. Keďže však samotná príprava budúcich učiteľov slovenského jazyka a literatúry vychádza zo zásad výučby slovenského jazyka ako materinského jazyka, MŠVVaM SR vyhlásilo v r. 2024 výzvu pre verejné vysoké školy v sume takmer pol milióna eur, ktorej cieľom je zvýšenie kvality prípravy budúcich učiteľov⁴⁸, ktorí budú v národnostných školách viesť deti k osvojovaniu si základov slovenského jazyka a ktorí budú vyučovať predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra. Tým budú absolventi pripravenejší v rámci výchovno-vzdelávacej praxe vyučovať deti a žiakov stratégiami a metódami podľa regionálnych potrieb.

IV. Dátová analýza národnostného školstva

Cieľom tejto časti analýzy je poskytnúť prehľad o vývoji počtu detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám, o národnostných školách zaradených do siete škôl a o pedagogických a odborných zamestnancoch v národnostných školách.

V záujme prezentácie uceleného obrazu o súčasnom stave národnostného školstva je nevyhnutné vyhodnotiť dostupnosť vzdelávania v materinskom jazyku pre deti a žiakov z národnostných menšín k na všetkých stupňoch regionálneho školstva, od materských škôl cez základné až po stredné školy, vrátane škôl pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Analýza sa zameriava na existujúcu školskú sieť v skúmaných okresoch a na národnostné zloženie detí a žiakov, ktorí školy navštevujú.

Na Slovensku si právo na vzdelávanie v materinskom jazyku alebo na výučbu materinského jazyka a literatúry v rámci národnostného školstva doteraz uplatnili maďarská, nemecká, rómska, rusínska, ukrajinská a ruská⁴⁹ národnostná menšina. Hoci zákon umožňuje zriaďovanie národnostných škôl pre všetky národnostné menšiny, resp. pre národnostné menšiny, vo vzťahu ku ktorým sa Slovenská republika zaviazala ratifikačnými dokumentmi Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov, v praxi je zriadených iba niekoľko škôl s vyučovacím jazykom alebo vyučovaním jazyka iných menšín ako maďarskej. Táto skutočnosť vyplýva najmä z rozdielnej početnosti jednotlivých menšín,

⁴⁷ <https://www.statpedu.sk/sk/metodicky-portal/projekty/koncepcia-vyucovania-sjsl-zs-vjm.html>

⁴⁸ <https://www.minedu.sk/projekty-realizovane-v-ramci-planu-obnovy-a-odolnosti/>

⁴⁹ Jediná národnostná škola s vyučovacím jazykom ruským je v Bratislave, počet žiakov: 81, z toho 43 cudzincov.

z ich sídelnej štruktúry a homogenity, zo stupňa organizovanosti príslušnej menšiny, z historických tradícií ako aj od prejaveneho záujmu samotných menšín.

Pri spracovaní analýzy vychádzame z údajov Rezortného informačného systému (RIS) za školský rok 2024/2025, ktoré v niektorých prípadoch porovnávame s predchádzajúcimi rokmi.

Maďarská národnostná menšina

Materské školy

Do siete škôl bolo zaradených spolu 3 155 materských škôl, z toho 284 s vyučovacím jazykom maďarským (VJM) a 74 MŠ so slovenským a maďarským vyučovacím jazykom. Väčšina zariadení je štátnych, cirkevných je 24 a jedna súkromná MŠ s VJM (Tab. č. 1).

Tab. č. 1: Počet MŠ podľa zriaďovateľa a vyučovacieho jazyka

zriaďovateľ	rok	spolu	výchovný jazyk	
			maďarský	slovenský-maďarský
štátne	2023	2 795	259	74
	2024	2 787	256	76
súkromné	2023	246	1	0
	2024	253	1	0
cirkevné	2023	114	24	0
	2024	115	24	0
Spolu	2023	3 155	284	74
	2024	3 155	281	76

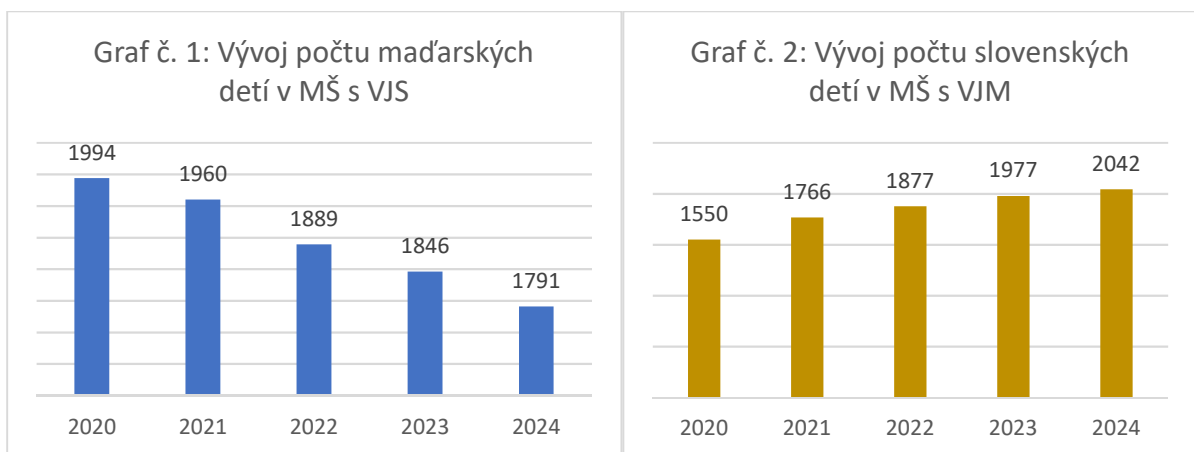
Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI)

Materské školy navštevovalo 9 619 detí s maďarskou národnosťou. Do tried s vyučovacím jazykom maďarským chodilo celkovo viac ako 10-tisíc detí, z toho 7 828 s maďarskou národnosťou. Triedy s vyučovacím jazykom slovenským navštevuje takmer 1 800 detí maďarskej národnosti (Graf č.1) - podiel škôlkarov maďarskej národnosti v slovenských MŠ na celoslovenskej úrovni dosahuje 18, 6 % zo všetkých (Tab. č. 2). Triedy s vyučovacím jazykom maďarským navštevuje viac ako 2000 detí so slovenským materinským jazykom – 1,2 % (Graf č. 2).

Tab. č. 2: Počet detí v MŠ podľa národnosti a vyučovacieho jazyka triedy

jazyk triedy	rok	deti spolu	maďarská národnosť	slovenská národnosť
maďarský	2023	9 982	7 849	1 977
	2024	10 011	7 828	2 042
slovenský	2023	168 176	1 846	163 184
	2024	168 227	1 791	162 921
všetky	2023	178 694	9 695	165 605
	2024	178 766	9 619	165 386

Zdroj: CVTI

Zdroj: CVTI

Základné školy

Do siete škôl bolo zaradených celkovo 203 základných škôl (ZŠ) s vyučovacím jazykom maďarským a 22 škôl s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. Drvivá väčšina z nich je štátnych, 13 ZŠ má cirkevného zriaďovateľa (Tab. č. 3).

Tab. č. 3: Počet ZŠ podľa zriaďovateľa a vyučovacieho jazyka

zriaďovateľ	rok	spolu	vyučovací jazyk	
			maďarský	slovenský-maďarský
štátne	2023	1 849	194	24
	2024	1 837	190	22
súkromné	2023	93	0	0
	2024	102	0	0
cirkevné	2023	118	13	0
	2024	118	13	0
Spolu	2023	2 060	207	24
	2024	2 057	203	22

Zdroj: CVTI

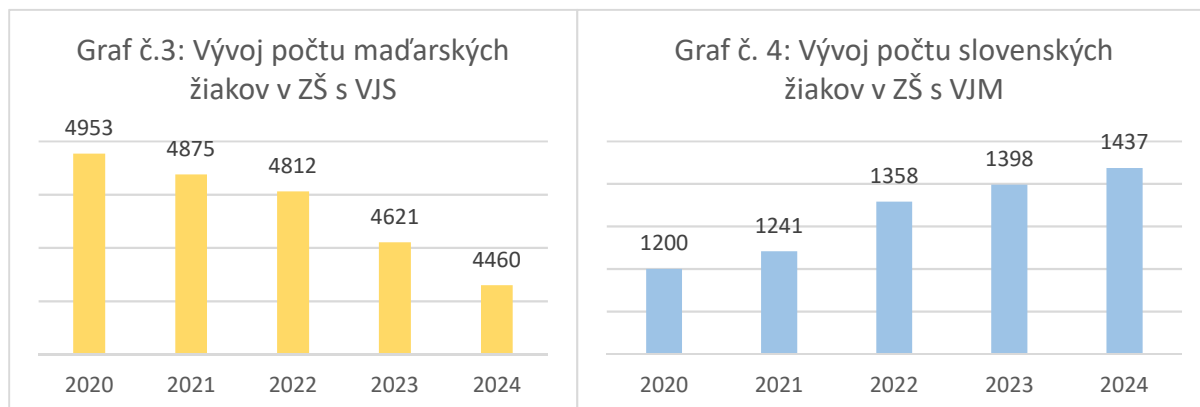
V školskom roku 2024/2025 navštevovalo ZŠ celkovo takmer 494-tisíc žiakov, pričom 6,4% (31 638) z nich tvorili žiaci maďarskej národnosti (Tab. č. 4). Triedy s vyučovacím jazykom maďarským navštevovalo celkovo 29,4-tis. žiakov, z toho 27,2-tis. boli maďarskej národnosti, ale tieto triedy navštevuje aj 1 437 žiakov slovenskej národnosti. Počet maďarských žiakov, ktorí v aktuálnom školskom roku chodia do tried s vyučovacím jazykom slovenským je 4 460, čo predstavuje 14% všetkých žiakov s maďarskou národnosťou.

Tab. č. 4: Počet žiakov v ZŠ podľa národnosti a vyučovacieho jazyka triedy

jazyk triedy	rok	počet detí spolu v ZŠ	maďarská národnosť	slovenská národnosť
maďarský	2023	29 433	27 260	1 398
	2024	29 403	27 168	1 437
slovenský	2023	456 758	4 621	438 302
	2024	461 354	4 460	442 488
všetky	2023	489 187	31 893	441 775
	2024	493 743	31 638	445 971

Zdroj: CVTI

V medziročnom porovnaní sa celkový počet žiakov v ZŠ zvýšil o 4,5-tisíc, no tento nárast sa neprejavil na počte žiakov maďarskej národnosti, ich počet sa mierne znížil. Naopak, počet žiakov so slovenskou národnosťou vzrástol, pričom žiaci slovenskej národnosti pribudli aj v školách s VJM (Graf č. 3 a č. 4).

Zdroj: CVTI

V percentuálnom vyjadrení podiel žiakov maď. národnosti v slovenských školách je najvyšší v okresoch: Nitra, Trebišov, Senec a Rožňava. Podiel žiakov slovenskej národnosti v školách/triedach s VJM v žiadnom okrese nepresahuje 10 %, najvyšší podiel má okres Komárno (6,63 %).

Z hľadiska veľkosti základných škôl, z 203 ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským:

- 30 škôl má 250 a viac žiakov,
- 75 škôl má medzi 100 a 250 žiakov,
- 28 škôl má medzi 50 a 100 žiakov,
- 70 škôl má 50 alebo menej žiakov,

a z 22 ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským:

- 3 školy majú 250 alebo viac žiakov,
- 6 škôl má medzi 100 a 250 žiakov,
- 5 škôl má medzi 50 a 100 žiakov,
- 8 škôl má 50 alebo menej žiakov.

Z južných oblastí⁵⁰ najvyšší podiel (nad 40 %) neplnoorganizovaných základných škôl má Rimavská Sobota (47%) Rožňava a Lučenec (45%) a Trebišov (41%). Najväčší podiel neplnoorganizovaných škôl s VJM je tiež v okrese Rimavská Sobota (takmer 68 % škôl má iba ročníky 1-4) a v okrese Lučenec (58%). V prípade škôl s VJS najvyšší podiel neplnoorganizovaných škôl je v okresoch Košice-vidiek, Rožňava a Trebišov (38 %).

Gymnázia

Na Slovensku je do siete škôl zaradených 234 gymnázií, z ktorých 126 ponúka 8-ročné štúdium. Podľa zriaďovateľa je 143 štátnych, 41 súkromných a 50 cirkevných. Celkovo 21 gymnázií má iný ako slovenský vyučovací jazyk, zatiaľ čo 90 ponúka bilingválne vzdelávanie. Z celkového počtu gymnázií má 15 vyučovací jazyk maďarský a 6 slovenský a maďarský. Všetky sa nachádzajú v južných oblastiach, kde pôsobí aj 26 gymnázií s vyučovacím jazykom slovenským a 20 ďalších, prevažne bilingválnych gymnázií (Tabuľka č. 5). V školskom roku 2024/2025 navštevovalo gymnázia viac ako 75,6-tisíc žiakov, čo predstavuje nárast o 1 334 žiakov oproti predchádzajúcemu roku.

⁵⁰ 16 národnostne zmiešaných okresov, kde podiel maďarskej národnostnej menšiny dosahuje 4 % (Dunajská Streda, Komárno; Rimavská Sobota, Nové Zámky, Galanta, Šaľa, Trebišov, Lučenec, Rožňava, Veľký Krtíš, Levice, Revúca, Michalovce, Senec; Košice-okolie, Nitra) a mesto Bratislava a Košice.

Tab. č. 5: Počet žiakov podľa národnosti a vyučovacieho jazyka gymnázia v južných oblastiach Slovenska⁴⁹

Jazyk gymnázií	Počet škôl	Počet žiakov MN		Počet žiakov SN	
		abs.	%	abs.	%
slovenský	26	309	8,0	8 012	48,2
maďarský	15	2 594	67,4	35	0,2
slovenský a maďarský	6	733	19,0	555	3,3
iný	20	211	5,8	8 030	50,1
Spolu	66	3 847	100%	16 632	100%

Zdroj: CVTI

V školskom roku 2024/2025 študuje na gymnáziách a stredných športových školách v južných oblastiach viac ako 21-tisíc žiakov, z toho 3,8-tisíc maďarskej a 16,6-tisíc slovenskej národnosti. Zo žiakov maďarskej národnosti navštevuje 67 % gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským, 8 % so slovenským a 19 % so slovenským a maďarským a 5,8 % iné (napr. bilingválne vzdelávanie) (Tab. č. 7). Počet žiakov slovenskej národnosti navštevujúcich maďarské triedy gymnázií je 35. Polovica žiakov slovenskej národnosti pritom študuje na gymnáziách s iným ako slovenským alebo maďarským vyučovacím jazykom, najčastejšie na slovensko-anglických bilingválnych.

Stredné odborné školy

Na Slovensku je zaradených do siete škôl celkovo 412 stredných odborných škôl (SOŠ), z toho 10 má vyučovací jazyk maďarský a 25 s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. Väčšina z nich je štátnych (Tab. č. 6). V školskom roku 2024/2025 si stredné odborné vzdelávanie zvolilo viac ako 137,5-tis. žiakov, z toho 8,4-tis. maďarskej národnosti.

Tab. č. 6: Počet SOŠ podľa zriaďovateľa a vyučovacieho jazyka

zriaďovateľ	spolu	vyučovací jazyk		
		maďarský	slovenský-maďarský	slovenský
štátne	315	6	22	270
súkromné	77	4	3	66
cirkevné	20	0	0	20
Spolu	412	10	25	356

Zdroj: CVTI

Takmer 70 % stredoškolákov maďarskej národnosti sa vzdeláva vo svojom materinskom jazyku. Viac ako 31 % z nich sa vzdeláva na jednej z desiatich stredných škôl s VJM, pričom viac ako polovica chodí do SOŠ s VJ S-M. Z nich viac ako 27 % navštevuje slovenské triedy. Do SOŠ s vyučovacím jazykom slovenským chodí viac ako 14 % žiakov maďarskej národnosti. Prevažná väčšina žiakov slovenskej národnosti (83,3%) študuje na SOŠ s VJS, takmer 12 % z navštevuje SOŠ s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským, z nich viac ako 5 % maďarské triedy.

Školy pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením – „špeciálne školy“

Špeciálne materské školy

Na Slovensku je celkovo 97 špeciálnych materských škôl, z ktorých je 81 štátnych, 11 súkromných a 5 cirkevných. Navštevuje ich 2 304 detí, 57 z nich je maďarskej národnosti.

Na skúmanom území navštevuje ŠMŠ 408 detí so zdravotným znevýhodnením, z toho 347 slovenskej a 57 maďarskej národnosti. Na Slovensku sú len tri špeciálne materské školy s vyučovacím jazykom maďarským a jedna s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. V južných oblastiach je ďalších 23 slovenských špeciálnych materských škôl. Najviac ŠMŠ s VJS sa nachádza v okresoch Nitra (5) a Michalovce (4). Z hľadiska geografického rozloženia sú dve špeciálne škôlky s VJM v okrese Dunajská Streda (Dunajská Streda, Okoč) a jedna v okrese Michalovce (Veľké Kapušany). ŠMŠ s vyučovacím jazykom slovenským aj maďarským je v Nových Zámkoch.

Špeciálne základné školy

Na Slovensku je zriadených 250 špeciálnych základných škôl, z toho 22 súkromných, 12 cirkevných. Celkovo ich navštevuje viac ako 25-tisíc žiakov, 1 566 z nich sú maďarskí.

V južných oblastiach je celkovo 183 špeciálnych základných škôl, z toho 27 s VJM, 19 s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským a 137 s vyučovacím jazykom slovenským. Celkovo tieto zariadenia navštevuje 7 045 žiakov, pričom 1 535 z nich je maďarskej a 49 rómskej národnosti.

V ôsmich južných okresoch nie je žiadna špeciálna ZŠ s VJM a v 3 okresoch sú len školy s vyučovacím jazykom slovenským. Najviac detí navštevuje tieto zariadenia v okrese Košice-okolie (spolu 1 109 detí), Trebišov (839 detí) a Michalovce (785 detí). Najviac maďarských žiakov chodí do ŠZŠ v okresoch Košice-okolie (242) a Rimavská Sobota (215), a Dunajská Streda (170).

Špeciálne stredné školy

Na Slovensku je celkovo 121 špeciálnych stredných škôl, ktoré navštevuje 5 915 žiakov, z nich 279 maďarských a 5 579 slovenských. Väčšinu týchto škôl spravuje štát, 11 je súkromných a 5 patrí cirkvi.

V skúmanom regióne sa nachádza 31 špeciálnych stredných škôl s 1 416 žiakmi. S vyučovacím jazykom maďarským sú iba dve špeciálne SOŠ v krajine, ďalšie 4 sú s VJ S-M. Tieto školy navštevuje 142 maďarských a 205 slovenských žiakov, pričom do ŠŠŠ s VJS chodí 111 maďarských žiakov.

Najvyšší počet žiakov v ŠSOŠ evidujú okresy Nitra (297), Michalovce (258) a Trebišov (209). Najviac žiakov s maďarskou národnosťou chodí do špeciálnych stredných škôl v okresoch Dunajská Streda (48) a Michalovce (40). Kým v Dunajskej Strede navštevujú školy s VJM alebo VJ S-M, v Michalovciach jednu zo 4 škôl s VJS.

Rómska národnostná menšina

Národnostné školstvo sa formálne viaže k národnosti, v realite však skôr k materinskému/rodnému jazyku. V prípade väčšiny národnostných menšín je medzi týmito dvoma kategóriami značný prienik, v prípade rómskej menšiny však nie. Veľká časť etnických Rómov sa k rómskej národnosti nehlási, a neexistuje taká jasná korelácia ani medzi etnicitou/národnosťou a materinským jazykom, ako v prípade ostatných menšín. Zo štatistík rezortného informačného systému (RIS) vyplýva, že celkový počet detí a žiakov rómskej národnosti v slovenskom školskom systéme v roku 2023 bol iba 1 551, v roku 2024 sa tento počet ešte znížil na 1 314 (Tab. č. 7). Tieto čísla však samozrejme nevypovedajú o tom, koľko je v skutočnosti detí a žiakov pochádzajúcich z rómskeho etnika, resp. detí a žiakov, ktorých materinský jazyk je rómsky. Nie sú preto dostatočne relevantným východiskom pre prípadnú koncepciu tvorby rómskeho národnostného školstva aspoň na úrovni zabezpečenia výučby rómskeho jazyka a rómskych reálií, k čomu sa SR zaviazala ratifikáciou Jazykovej charty a prijatím rómskej stratégie.

Príslušníci rómskej komunity na národnostne zmiešaných územiach Slovensku si uvádzajú mnohokrát maďarskú či slovenskú národnosť, na južnom Slovensku je spravidla materinským jazykom Rómov jazyk maďarský. Nespoľahlivosť dát zvyšuje aj skutočnosť, že niektorí rómski rodičia nie sú konzekventní pri uvádzaní národnosti/materinského jazyka svojich detí pri sčítaní obyvateľstva a pri hlásení údajov pre potreby rezortného informačného systému školstva. K určitým skresleniam môže dochádzať aj na úrovni školy.

Počty detí a žiakov rómskej národnosti podľa RIS navštevujúce rôzny druh školy uvádzame v Tab. č. 7 a počet detí a žiakov rómskej národnosti podľa RIS podľa vyučovacieho jazyka školy uvádzame v Tab. č. 8.

Tab. č. 7: Počet detí a žiakov rómskej národnosti podľa druhu školy v SR

Druh školy	rok	všetky deti/žiaci	rómska národnosť
všetky školy v SR	2023	913 428	1 551
	2024	922 128	1 314
materské školy	2023	178 694	84
	2024	178 766	68
základné školy	2023	489 187	930
	2024	493 749	912
stredné odborné školy	2023	135 001	140
	2024	137 577	155
gymnázia a sšš	2023	74 293	6
	2024	75 627	6
konzervatóriá	2023	2 978	71
	2024	2 945	41

Zdroj: CVTI

Tab. č. 8: Počet detí a žiakov s rómskou národnosťou v MŠ, ZŠ a SŠ podľa vyuč. jazyka triedy

Vyučovací jazyk triedy	Rok	MŠ	ZŠ	SOŠ	GYMN	KONZ
slovenský	2023	49	538	138	6	71
	2024	40	519	154	5	41
maďarský	2023	35	392	0	0	0
	2024	28	393	0	0	0
Spolu	2023	84	930	140	6	71
	2024	68	912	155	6	41

Zdroj: CVTI

V SR nie sú školy s vyučovacím jazykom rómskym, do siete škôl však sú zaradené štyri základné školy s vyučovaním rómskeho jazyka (Tab. č. 9).

Tab. č. 9: Počet žiakov v ZŠ s vyučovaním rómskeho jazyka

Druh školy	Sídlo školy	Počet žiakov v r. 2023	Počet žiakov v r. 2024
Základná škola	Stropkov	77	89
Základná škola	Kružľová	72	64
Súkromná spojená škola	Kremnica	45	62
Súkromná ZŠ	Košice – Nad Jazerom	183	183

Zdroj: CVTI

V SR evidujeme aj 5 stredných škôl s vyučovaním rómskeho jazyka (Tab. č. 10).

Tab. č. 10: Stredné školy s vyučovaním rómskeho jazyka

Druh školy	Sídlo školy	Počet žiakov v r. 2023	Počet žiakov v roku 2024
Osemročné súkromné gymnázium Zefyrina Jiméneza Mallu	Kremnica	31	23
Súkromná stredná odborná škola pedagogická a sociálna	Košice/ Požiarnická 1	350	355
Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium	Košice/ Požiarnická 1	167	123
Konzervatórium J.A.	Košice/Exnárova 8	41	22
Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium	Rimavská Sobota	60	66

Zdroj: CVTI

V roku 2022 združenie právnických osôb založili Asociáciu škôl s vyučovaním rómskeho jazyka⁵¹ v ktorej sú združené niektoré základné a všetky stredné školy s vyučovaním rómskeho jazyka. V roku 2022 NIVaM realizoval Monitoring implementácie rómskeho jazyka a reálií v školách a školských zariadeniach s cieľom bolo zmapovať ich skutočné využívanie vo výchovno-vzdelávacom procese. Oslovených bolo 2 238 základných škôl a školských detských klubov (ŠDK) naprieč celým Slovenskom, pričom na prieskume sa aktívne zúčastnilo 554 respondentov, čo predstavuje 24,75 %. Výsledky prieskumu potvrdili, že viacero škôl a školských zariadení začleňuje rómske reálie a jazyk do vyučovania. Ovládanie základov rómskeho jazyka pedagogickými a odbornými zamestnancami sa v školách a školských kluboch detí, ktoré vzdelávajú rómske deti, považuje za významnú profesijnú kompetenciu, ktorá pomáha prekonať jazykové aj sociálne bariéry vo vzdelávaní. Dôležitým krokom k zlepšeniu kvality rómskeho národnostného školstva na Slovensku by malo byť aj memorandum o spolupráci na vytvorení rómskej národnostnej školy v obci Rakúsy. Toto memorandum bolo podpísané medzi Prešovskou univerzitou, obcou Rakúsy, MŠVVaM SR a Asociáciou škôl s vyučovaním rómskeho jazyka.

Rôzne druhy špeciálnych škôl na Slovensku v školskom r. 2024/2025 navštevovalo celkovo 132 žiakov rómskej národnosti (Tab. č. 11). V medzioročnom porovnaní sa ich počet zásadne znížil. Pokiaľ ide o zastúpenie detí a žiakov rómskeho etnika v špeciálnych školách, je toto číslo samozrejme rádovo vyššie.

Tab. č. 11: Počet detí/žiakov rómskej národnosti podľa druhu špeciálnej školy

Druh špeciálnej školy	rok	všetky deti	deti s RON
všetky špeciálne školy v SR	2023	33 275	320
	2024	33 470	132
špeciálne materské školy	2023	2 156	21
	2024	2 304	1
špeciálne základné školy	2023	25 235	254
	2024	25 251	123
špeciálne stredné odborné školy	2023	5 884	45
	2024	5 915	8

Zdroj: CVTI

⁵¹ <https://kzorn.edupage.org/text4/>

Rusínska národnostná menšina

V školskom roku 2024/2025 je evidovaných 429 žiakov/detí rusínskej národnosti (Tab. č. 12).

Tab. č. 12: Počet detí/žiacov s rusínskou národnosťou vo všetkých školách v SR

Druh školy	deti/žiaci s rusínskou n.	
	2023	2024
materské školy	57	49
základné školy	229	245
stredné odborné školy	54	66
gymnázia a sšš	59	58
konzervatóriá	2	6
Bežné školy spolu	401	424
špeciálne materské školy	0	0
špeciálne základné školy	6	5
špeciálne stredné odborné školy	1	0
Špeciálne školy spolu	7	5
Všetky školy spolu	408	429

Zdroj: CVTI

V sieti škôl SR sú zaradené 4 materské školy s vyučovacím jazykom rusínskym, všetky v Prešovskom samosprávnom kraji, z toho jedna je súkromná (Tab. č. 13), pričom ich navštevuje minimum detí a žiakov, ktorí mali v rezortnom informačnom systéme uvedenú rusínsku národnosť, čo však neznamena, že nemajú rusínsky pôvod alebo materinský jazyk.

Tab. č. 13: Počet žiakov v MŠ s výchovným jazykom rusínskym

Materská škola	Obec	deti spolu	rusínska národnosť
Materská škola	Čabiny	10	2
Súkromná materská škola	Prešov	27	0
Materská škola pri ZŠ	Kalná Rostoka	11	0
Materská škola pri ZŠ	Klenová	20	1
Spolu		68	3

Zdroj: CVTI

Na Slovensku máme 6 rusínskych národnostných základných škôl, v ktorých sa vyučuje rusínsky jazyk ako jazyk národnostnej menšiny, spolu 500 žiakov (Tab. č. 14). Stredné školy vyučujúce rusínsky jazyk zatiaľ neevidujeme.

Tab. č. 14: Počet žiakov v rusínskych národnostných ZŠ

Rusínske národnostné ZŠ		Počet žiakov	
		2023	2024
Základná škola s MŠ	Kalná Rostoka	12	11
Základná škola s MŠ	Klenová	69	60
Základná škola	Medzilaborce/ Duchnovičová ul.	107	89
Základná škola	Medzilaborce/ Komenského ul.	131	139
Základná škola s MŠ	Radvaň nad Laborcom	67	61
Spojená škola	Svidník /centrálňa	122	116
Základná škola	Svidník / Komenského	x	24
Spolu		508	500

Zdroj: CVTI

Nemecká národnostná menšina

Na Slovensku evidujeme 5 nemeckých národnostných základných škôl, v ktorých sa vyučuje nemecký jazyk ako jazyk národnostnej menšiny (Tab. č. 15).

Tab. č. 15: Počet žiakov v nemeckých národnostných ZŠ

Nemecké národnostné ZŠ		Počet žiakov v roku	
		2023	2024
ZŠ s MŠ	Chmeľnica	28	29
Základná škola	Bratislava-Staré Mesto	267	297
ZŠ s MŠ	Nitrianske Pravno	219	326
Základná škola	Kežmarok	359	323
Základná škola	Medzev	202	211
Spolu		1 075	1 186

Zdroj: CVTI

Všetky školy zaradené do slovenskej siete škôl navštevovalo v roku 2023 celkovo 194 žiakov s nemeckou národnosťou, k 15. 9. 2024 ich bolo 179. Väčšina týchto žiakov chodí do slovenských, prípadne do bilingválnych stredných škôl (Tab. č. 16).

Tab. č. 16: Počet detí/žiakov s nemeckou národnosťou vo všetkých školách v SR

Druh školy	deti/žiaci s nemeckou národnosťou	
	2023	2024
materské školy	22	21
základné školy	100	95
stredné odborné školy	27	20
gymnázia a sšš	44	40
konzervatóriá	0	0
Spolu	193	176
špeciálne materské školy	0	0
špeciálne základné školy	1	3
špeciálne stredné odborné školy	0	0
špeciálne školy spolu	1	3
Všetky školy spolu	194	179

Zdroj: CVTI

Ukrajinská národnostná menšina

Do slovenského školského systému je zaradená jedna materská škola a jedna spojená škola (ZŠ + gymnázium) s vyučovacím jazykom ukrajinským v Prešove (Tab. č. 17). Okrem toho evidujeme jednu národnostnú školu s vyučovaním ukrajinského jazyka v obci Jarabina v okrese Stará Ľubovňa.

Tab. č. 17: Počet žiakov v školách s vyučovacím jazykom ukrajinským podľa národnosti

		Žiaci spolu	Národnosť žiakov			cudzinci
			slovenská	ukrajinská	rusínska	
Materská škola	Prešov	40	38	1	1	0
Spojená škola – ZŠ	Prešov	187	97	1	1	88
Spojená škola-Gymnázium	Prešov	142	45	1	1	95
Základná škola s MŠ	Jarabina	77	68	5	2	2

Zdroj: CVTI

Všetky školy zaradené so systému k 15. 9. 2023 navštevovalo 432 detí a žiakov ukrajinskej národnosti (okrem cudzincov), a k 15. 9. 2024 ich počet stúpol na 549 (Tab. č. 18).

Tab. č. 18: Počet detí/žiakov ukrajinskej národnosti (okrem cudzincov) v školách v SR

Druh školy	Ukrajinská národnosť	
	2023	2024
materské školy	89	107
základné školy	205	278
stredné odborné školy	84	89
gymnáziá a sšš	45	62
konzervatóriá	4	1
Bežné školy spolu	427	537
špeciálne materské školy	1	3
špeciálne základné školy	3	9
špeciálne stredné odborné školy	1	0
Špeciálne školy spolu	5	12
Všetky školy spolu	432	549

Zdroj: CVTI

V. Dátová analýza odbornosti vyučovania v národnostných školách

Nedostatok kvalifikovaných pedagógov patrí k problémom, ktorému čelia všetky školy na Slovensku bez ohľadu na druh či vyučovací jazyk. Ako vyplýva aj z komentára IVP⁵², odbornosť vyučovania je často spájaná s kvalitou vyučovania a môže, ale nemusí, znamenať nedostatok učiteľov vo všeobecnosti. Nižšie posvietime na odbornosť vyučovania v národnostných školách podľa predmetov. Predmet sa považuje za odborne odučený, ak učiteľ spĺňa kvalifikačný predpoklad na vyučovanie príslušného predmetu, t. j. získal požadovaný stupeň vzdelania a zároveň je to jeho aprobačný predmet alebo predmet študijného odboru, v ktorom získal vzdelanie. Priemernú odbornosť vyučovania počítame ako podiel odborne vyučovaných hodín a všetkých vyučovacích hodín v danej kategórii.

Zo všetkých národnostných škôl a školských zariadení v registri je 42 takých, kde miera odbornosti sa pohybuje v medziach 0 a 50%. Vo väčšine prípadov ide o materské školy a školské kluby detí.

Tab. č. 19: Počet národnostných škôl podľa miery priemernej odbornosti vzdelávania

Školy	Miera odbornosti vyučovania predmetov			
	0 – 50%	51-75%	76-90%	91-100%
počet	42	48	137	698
Podiel (%)	4,5	5,1	14,8	75,5

Zdroj: CVTI

Ak sa pozrieme na odbornosť vzdelávania podľa predmetov, na 1. stupni ZŠ sa najmenej odborne vyučuje anglický jazyk, pracovné vyučovanie a etická výchova (88-90 %). Naopak, miera odbornosti dosahuje 97-100 % pri predmetoch jazyk národnostnej menšiny a literatúra, náboženská výchova alebo náboženstvo, predmet vytvorený školou, nemecký jazyk a vecné učenie. Na 2. stupni ZŠ sa v priemere ukazuje výrazne nižšia odbornosť vyučovania v porovnaní s ostatnými druhmi národnostných škôl. S najnižšou mierou odbornosti sa vyučujú predmety technika, občianska náuka a etická výchova, geografia, naopak, 98-100 %-nú mieru dosahuje pri predmetoch náboženská výchova alebo náboženstvo, jazyk národnostnej menšiny a literatúra a cudzí jazyk. Na SOŠ v predmetoch občianska náuka, etická výchova, geografia a náboženská výchova alebo náboženstvo miera odbornosti je 54-66 %, naopak maximálne odborne sa vyučuje zdravotníctvo, prírodné vedy, spoločenské vedy, náuky a služby II, hudobná výchova, výtvarná výchova a vecné učenie. Na gymnáziách sa predmety etická výchova, hudobná výchova, výtvarná výchova a umenie a kultúra vyučujú s 73 - 75 % mierou odbornosti, pričom biológia, matematika, slovenský jazyk a slovenská literatúra, náboženská výchova alebo náboženstvo, jazyk národnostnej menšiny a literatúra, ruský jazyk, iný cudzí jazyk sú na 100 % kvalifikovane vyučované.

Tab. č. 20: Počet predmetov podľa miery odbornosti a druhu národnostnej školy

Druh školy	Počet predmetov podľa miery odbornosti vyučovania				Počet predmetov
	0 – 50%	51-75%	76-90%	91-100%	
ZŠ 1	0	0	4	14	18
ZŠ 2	4	6	6	7	23
ŠZŠ 1	1	0	4	11	16
ŠZŠ 2	1	2	13	7	23
SOŠ	0	4	6	16	26
ŠSOŠ	0	0	0	9	9
GYM	0	3	3	15	21

⁵² <https://www.minedu.sk/data/att/09f/29110.d33696.pdf>

VI. Dátová analýza stavu pracovníkov pomáhajúcich profesií⁵³ v národnostných školách

Táto časť analýzy reflektuje na programové vyhlásenie vlády, ktoré definuje, že „uplatňovanie inkluzívnych opatrení bude rešpektovať aj potreby národnostného školstva“. Okrem toho, že niektoré podporné opatrenia sa budú musieť viac špecifikovať (aj čo sa týka ich uplatňovania v národnostnom školstve), zavádzanie inkluzívnych opatrení v národnostnom školstve závisí aj od toho, či je dostatok PZ a OZ z pomáhajúcich profesií⁵⁴ (ďalej aj ako „PZ/OZ PP“), ktorí dokážu deťom a žiakom z národnostných menšín poskytnúť špecifickú podporu.

Školy môžu zabezpečovať takýchto zamestnancov z vlastných zdrojov podľa normatívneho financovania rovnako ako učiteľov. Od postupného zavádzania podporných opatrení do škôl MŠVVaM SR prideluje aj príspevok na úhradu nákladov na osobné náklady školského špeciálneho pedagóga, školského logopéda, školského psychológa, liečebného pedagóga, sociálneho pedagóga alebo odborného zamestnanca alebo iného pedagogického zamestnanca zameraného na zabezpečenie poskytovania činností na podporné opatrenia. V školskom roku 2023/2024 boli finančné prostriedky na školský podporný tím poskytované cez Národný projekt POP 3 zo zdrojov Európskej únie. Financovanie pracovníkov z pomáhajúcich profesií z Národného projektu POP 3 pokračuje aj po 1. 9. 2024, zároveň ministerstvo financuje zamestnanie týchto odborníkov už aj zo štátneho rozpočtu. Pracovné úväzky PZ/OZ PP sú financované na základe paušálneho kľúča v súlade s metodikou.⁵⁵

So zvýšenou podporou narástol aj počet zamestnancov z pomáhajúcich profesií v posledných rokoch v bežných školách s vyučovacím jazykom slovenským a vyučovacím jazykom národnostnej menšiny⁵⁶, ako je to znázornené v nasledujúcich tabuľkách (Tab. č. 21 a 22). Kým v školách s VJM medzi odbornými zamestnancami prevažujú školskí špeciálni pedagógovia, v školách s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským prevažujú školskí psychológovia. V oboch typoch škôl je už menej sociálnych pedagógov a najmenej logopédov. V materských a základných školách je viac školských špeciálnych pedagógov a sociálnych pedagógov, kým v stredných školách (školských) psychológov. Hoci počet PZ/OZ PP postupne rastie, v ďalšej analýze poukážeme na stále nedostatočný počet takýchto zamestnancov v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín.⁵⁷

Tab. č. 21: Vývoj počtu PZ/OZ PP podľa vyučovacieho jazyka v MŠ a ZŠ

rok	Materská škola					Základná škola				
	VJS	VJ S-M	VJM	VJU	VJRSN	VJS	VJ S-M	VJM	VJU	VJRSN
2020	206	5	4	0	0	1510	8	57	0	0
2021	169	3	4	0	0	1722	8	59	0	0
2022	192	4	5	0	0	1801	8	64	0	0
2023	203	7	5	0	0	1949	8	60	1	0
2024	368	17	17	0	0	2439	16	100	1	1

Zdroj: CVTI

⁵³ Informácie boli vypracované z údajov v rezortnom informačnom systéme ministerstva školstva, zdroj dát: Centrum vedecko-technických informácií SR.

⁵⁴ V tejto analýze pod pojmom „PZ a OZ z pomáhajúcich profesií“ rozumieme odborných zamestnancov škôl okrem zdravotných sestier a zároveň ešte školských špeciálnych pedagógov.

⁵⁵ <https://www.minedu.sk/skolsky-podporny-tim-spt-podporne-opatrenie/>

⁵⁶ V jedinej ZŠ s MŠ s vyučovacím jazykom nemeckým nebol za posledné roky PZ/OZ PP. V jedinej ZŠ, ktorá vyučuje v ruskom jazyku je v r. 2024 jeden PZ/OZ PP. V tejto časti analýzy informácie týkajúce sa týchto menšín ďalej nerozoberáme. Takisto sa špecificky nevenujeme školám s vyučovaním jazyka NM, keďže uvádzame rozdelenie iba podľa vyučovacieho jazyka školy.

⁵⁷ V nasledujúcom texte pracujeme s dátami zo zberu k 15. 9. 2023, keďže tieto údaje zo zberu k 15. 9. 2024 ešte neboli v termíne písania tejto časti analýzy plne spracované.

Tab. č. 22: Vývoj počtu PZ/OZ PP podľa vyučovacieho jazyka SOŠ a GYM

rok	SOŠ			GYM			
	VJS	VJ S-M	VJM	VJS	VJ S-M	VJM	VJU
2020	146	4	7	34	0	4	0
2021	147	2	2	41	1	4	0
2022	171	4	5	46	0	1	0
2023	198	7	4	50	2	1	0
2024	283	13	4	64	1	2	0

Zdroj: CVTI

Školy s vyučovacím jazykom maďarským

Zo všetkých materských škôl s vyučovacím jazykom maďarským iba päť, teda **1,8 % materských škôl**, malo PZ a OZ z pomáhajúcich profesií⁵⁸ na celkový počet 7 868 detí v týchto MŠ. Vo všetkých základných školách s VJM (spolu 28 311 žiakov) bolo 60 PZ a OZ z pomáhajúcich profesií. V praxi ale iba 45 ZŠ s VJM zamestnalo podporného zamestnanca (niektorá škola aj viacerých). To znamená, že len **necelých 22% základných škôl s VJM má k dispozícii PZ/OZ PP**. Zo všetkých 14 gymnázií s VJM (celkovo 2 546 žiakov) mala iba jedna⁵⁹ takéhoto zamestnanca, t. j. **7% gymnázií s VJM**. Zo všetkých 10 SOŠ s VJM (dokopy 2 549 žiakov) mali 4 školy školského psychológa⁶⁰, teda **40 % SOŠ**.

Školy s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským

Vo všetkých 74 MŠ s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským (VJ S-M) bolo len spolu 7 PZ a OZ z pomáhajúcich profesií na celkový počet 5 193 detí. Reálne však z celkového počtu MŠ mali len 4 podporného zamestnanca⁶¹, t. j. **5,4 % MŠ**. Vo všetkých 24 ZŠ s vyučovacím jazykom S-M (spolu 2 766 žiakov) bolo zamestnaných 8 PZ a OZ z pomáhajúcich profesií. Reálne len 5 ZŠ malo takéhoto zamestnanca (niektoré aj viacerých) - **20,8 % ZŠ**. Vo všetkých 6 gymnáziách s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským (spolu 1 270 žiakov) boli len v dvoch⁶², teda **v 33,3 % gymnáziách PZ/OZ PP**. Vo všetkých stredných odborných školách (SOŠ) s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským (dokopy 7 029 žiakov) bolo 7 PZ a OZ z pomáhajúcich profesií, **teda v 27,3 % SOŠ**. Z dát RIS sa dá vyčítať, že hoci aj v školách s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským je všeobecná situácia týkajúca sa počtu podporných zamestnancov nedostatočná, v porovnaní so školami s VJM je lepšia (okrem SOŠ), **ale s prihliadnutím na počet škôl bez pomáhajúceho zamestnanca, veľa detí a žiakov ostane bez poskytnutej podpory priamo zo strany zamestnanca školy**. Z dát sa však nedá zistiť, či zamestnanec pomáhajúcich profesií na školách s vyučovacím jazykom slovenským aj maďarským poskytuje a či vie poskytovať potrebnú podporu všetkým deťom podporu vo svojom materinskom jazyku.

Školy s vyučovacím jazykom rusínskym

V MŠ (4 MŠ, spolu 68 detí) a ZŠ s vyučovacím jazykom rusínskym (2 ZŠ, spolu 81 žiakov) neboli zamestnaní pedagogickí zamestnanci a odborní zamestnanci z pomáhajúcich profesií.

Školy s vyučovacím jazykom ukrajinským

V MŠ (počet detí 40) a gymnáziu s vyučovacím jazykom ukrajinským (počet žiakov 142) nebol zamestnaný PZ a OZ z pomáhajúcich profesií, kým v ZŠ (počet žiakov 187) bol 1 psychológ.

⁵⁸ okres Nitra, Rimavská Sobota, Košice IV, Košice - okolie a Michalovce

⁵⁹ Dunajská Streda

⁶⁰ okres Dunajská Streda, Galanta a Komárno

⁶¹ okres Dunajská Streda, Nové Zámky, Rimavská Sobota a Michalovce

⁶² okres Nové Zámky a Rimavská Sobota

Zhrnutie a odporúčania

Stav školstva, nielen národnostného, do veľkej miery ovplyvňujú aj demografické procesy a trendy. Podľa údajov rezortného informačného systému sa celkový počet žiakov v regionálnom školstve od roku 2010 zvýšil o takmer 36-tisíc, avšak počet žiakov hlásiacich sa k maďarskej menšine sa znížil o viac ako 10-tisíc. Tento pokles viedol k zúženiu siete škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Na znížovanie počtu maďarských žiakov navštevujúcich školy s vyučovacím jazykom maďarským vplývajú viaceré faktory. Medzi hlavné faktory patrí asimilácia a postupné znížovanie počtu obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej menšine v južných okresoch⁶³. Ďalej tu hrá úlohu presvedčenie rodičov, že vzdelávanie v škole s vyučovacím jazykom slovenským zlepši možnosti ich detí na trhu práce a celkovo zvýši ich šance uplatnenia sa v živote. Výsledkom je, že viac ako 18% maďarských detí sa vzdeláva v slovenskom jazyku. Čiastočne táto tendencia súvisí aj s nárastom zmiešaných slovensko-maďarských manželstiev a preferovanou voľbou rodičov pri výbere vyučovacieho jazyka školy, nedá sa však redukovať len na tento fenomén.

Ďalším faktorom ovplyvňujúcim národnostnú skladbu v školách na národnostne zmiešanom území je migrácia obyvateľstva z iných regiónov či druhotná migrácia z Bratislavy do lokalít v blízkosti hlavného mesta. To môže byť dôvodom postupného zvyšovania počtu slovenských detí v materských školách s vyučovacím jazykom maďarským predovšetkým v hornej časti Žitného ostrova.

Veľkou výzvou pre školy s vyučovacím jazykom maďarským je začlenenie detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a z marginalizovaných rómskych komunít. ***Lepšia spolupráca obcí, škôl a rodičov by mohla pomôcť pri tomto rozhodovaní v prospech dieťaťa, aby sa vzdelávalo vo svojom materinskom jazyku alebo v jazyku, ktoré je mu najbližšie.*** Podľa kvalifikovaných odhadov vychádzajúcich z Atlasu rómskych komunít 2019⁶⁴ a na základe rozhovorov so zriaďovateľmi a riaditeľmi škôl na južnom Slovensku podiel (maďarsky hovoriacich) rómskych detí a žiakov v školách a triedach s vyučovacím jazykom maďarským môže dosahovať až 25%, v niektorých regiónoch podstatne viac. Napriek tomu, že ide o maďarsky hovoriacich Rómov, ktorí sa spravidla sami deklarujú ako Maďari podľa kritéria národnosti, tiež tu dochádza k fenoménu *white-flight*, teda odlivu nerómskych maďarských detí do maďarských súkromných a cirkevných škôl, resp. do škôl slovenských a k etnickej homogenizácii verejných škôl s prevahou žiakov z rómskeho etnika. Kvalitné vzdelávanie a vhodné podporné opatrenia na posilnenie inklúzie detí a žiakov rómskeho etnického pôvodu je teda z dlhodobého hľadiska jedným z kľúčových faktorov zachovania a udržateľnosti siete maďarských národnostných škôl.

Kľúčovou výzvou pre národnostné školy je aj optimalizácia siete škôl. ***Dobre nastavená spolupráca medzi školami a ich racionálne združovanie (napr. do školských klastrov) zlepši dostupnosť a prístupnosť vzdelávania pre príslušníkov menšín a v konečnom dôsledku aj kvalitu poskytnutého vzdelávania.*** Väčšia časť národnostne zmiešaného územia – či už ide o južné alebo severovýchodné Slovensko – je charakteristické osobitnou sídelnou štruktúrou, v ktorej prevažujú malé obce; geografický reliéf krajiny určuje množstvo relatívne uzavretých dolín a mikroregiónov, s komplikovanou dopravnou dostupnosťou a chabou (verejnou) dopravnou infraštruktúrou. Z pohľadu ekonomických a sociálnych ukazovateľov sú to zároveň regióny menej rozvinuté, s vyšším indexom (pracovnej) migrácie. Z hľadiska povahy etnickej skladby ide o regióny, kde žijú Slováci, Maďari a Rómovia, na severovýchode Slováci, Rusíni (a Ukrajinci) a Rómovia. Etnická sídelná štruktúra je viac-menej mozaikovitá: buď sa striedajú „slovenské“ obce a „menšinové“ obce, alebo ide o obce/mestá so

⁶³ Počet obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej národnosti klesol od roku 1991 z takmer 600 tisíc na 458 tisíc v roku 2021.

⁶⁴ Podľa Atlasu z 825 obcí s rómskym osídlením je v 146 obciach (18%) preferovaným jazykom rómskej komunity jazyk maďarský.

zmiešaným obyvateľstvom. Väčšie etnicky (takmer) homogénne oblasti sa nachádzajú len na Žitnom ostrove a v jeho bezprostrednom okolí. Z týchto dôvodov je v národnostne zmiešanom prostredí, ktorého väčšia časť sa nachádza v menej rozvinutých regiónoch, vyšší podiel malých resp. nepľnoorganizovaných škôl. **Pri analýze dopadu optimalizácie siete škôl je preto potrebné všetky vyššie uvedené okolnosti citlivo zvažovať a do rozhodnutí aktívne zapájať zástupcov menšinových komunít.**

Menší počet žiakov v národnostných školách spôsobuje aj finančné obmedzenia, ktoré brzdia modernizáciu výučby a zlepšenie školského prostredia, napr. nedostatok odborných učební, nevyhovujúci stav budov či problémy zamestnať dostatok kvalifikovaných pedagogických a odborných zamestnancov. **Riešením by mohlo byť zavedenie osobitných kritérií financovania národnostných škôl, ktoré by reflektovali ich znevýhodnené postavenie (počet príslušníkov národnostných menšín bude vždy nižší ako majority).** Bude potrebné sa užšie venovať potrebám a problémom, ktorým čelia národnostné školy (napr. obmedzené možnosti na zamestnávanie PZ a OZ, obstaranie edukačných materiálov v jazyku menšiny či modernizáciu infraštruktúry).

Popritom zostáva potrebná aj užšia spolupráca medzi školami, napríklad formou spoločných aktivít a zdieľaní výdavkov, napr. vytváraním školských klastrov alebo spojených škôl. Nastáva potreba jasnejšej špecifikácie podmienok fungovania rôznych spojení a združení škôl. Pri optimalizácii siete národnostných základných a stredných škôl je potrebné brať do úvahy aj skutočnosť, že tieto školy budú z dôvodu menšieho počtu žiakov vždy v nevýhode oproti školám s vyučovacím jazykom slovenským. Menší počet žiakov v triedach vedie k vyšším nákladom na vzdelávanie, čo ohrozuje finančnú udržateľnosť škôl. Kvôli tomu je nevyhnutný citlivý prístup a silnejšia legislatívna ochrana zabezpečujúca dlhodobú stabilitu práva vzdelávať sa v materinskom jazyku.

Udržateľnosť národnostného školstva si vyžaduje aj úpravy ŠVP. Je potrebné napríklad rozpracovať osobitosti vzdelávania príslušníkov národnostných menšín aj v premietnutí na kategórie národnostných škôl, ako aj v premietnutí na rôzne tematické oblasti vo vzdelávaní (napr. vo vzdelávacej oblasti „Umenie a kultúra“ alebo „Človek a spoločnosť“), ktoré sa môžu prepájať s jednotlivými národnostnými menšinami. Zároveň je potrebné viac rozpracovať osobitosti výchovy a vzdelávania v národnostnom školstve v stredoškolskom vzdelávaní. Na základe už realizovaných projektov, ako aj v záujme zvyšovania kohézie a inkluzívnosti spoločnosti sa ukazuje aj potreba vyššieho zastúpenia interkultúrneho vzdelávania v celoštátnom kurikule (vrátane vzdelávania o národnostných menšinách) a celkovo potreba zvýšenia interkultúrnych spôsobilostí nielen v národnostnom školstve, ale aj v ostatných školách. Vo vzťahu k rómskym žiakom sa ukazuje veľký význam plurilingválneho vzdelávania, pričom používanie rómskeho jazyka minimálne v primárnom vzdelávaní nemusí nadobudnúť priamo formu národnostnej školy, ale ako pomocného nástroja inklúzie, keďže pomáha zachovať ich jazykovú identitu, zlepšiť jazykové schopnosti a rozšíriť vzdelávacie príležitosti.

Je ďalej potrebné posilniť osobitnú jazykovú podporu a príprava učiteľov pre prácu s národnostnými skupinami a podporiť tvorbu učebných materiálov v jazyku národnostných menšín a materiálov pre vyučovacie predmety a oblasti obsahujúce osobitosti vzdelávania detí a žiakov národnostných menšín. Riešením by mohla byť aj realizácia projektu zo štrukturálnych fondov EÚ alebo z iných finančných prostriedkov špecificky zamerané na problematiku národnostného školstva.

Ďalšou oblasťou vyžadujúcou pozornosť je problém nedostatočného počtu pedagogických a odborných zamestnancov ovládajúcich jazyk národnostnej menšiny. Zamestnať kvalitných logopédov, psychológov, špeciálnych pedagógov je celoslovenský problém, ktorým čelia nielen školy, ale aj zariadenia poradenstva a prevencie. Osobitne to platí pre odborníkov ovládajúcich jazyk národnostnej menšiny, pričom poskytovanie podpory v materinskom jazyku dieťaťa môže byť z hľadiska účinnosti intervencie podstatné. Obzvlášť ťaživá je situácia v materských školách, respektíve

vo vzťahu k deťom v predškolskom veku, kedy je včasná identifikácia vývinových porúch či potrieb detí najdôležitejšia. Menšie školy sú aj tu v nevýhode - ak nemôžu zamestnať odborníka ani na polovičný úväzok, pracovné miesto pre neho nie je atraktívne. Ďalšou prekážkou je celkový nedostatok odborníkov - psychológov, špeciálnych pedagógov a logopédov, ktorí ovládajú jazyk národnostnej menšiny aj slovenský jazyk. V súčasnosti nie je možné absolvovať tieto študijné odbory na vysokých školách v SR v jazyku národnostnej menšiny, náprava tohto stavu je jednou z výziev do budúcnosti..

Riešením môže byť užšia spolupráca s vysokými školami (nové študijné programy, dopĺňajúce/rozširujúce štúdium), medzištátna zmluva medzi SR a iným štátom (napr. Ukrajina, Maďarsko) zohľadňujúca reálne potreby národnostných menšín na území SR, teda podporu v oblasti tých špecifik, ktoré SR nevie z objektívnych dôvodov zabezpečiť (napr. učebnice a odborní zamestnanci), ako aj legislatívne umožnenie dočasných vyrovnávacích opatrení na zjednodušenie zamestnávania kvalifikovaných PZ a OZ v národnostných školách - najmä kým vysoké školy v SR nebudú schopné pripraviť dostatočný počet zamestnancov v potrebných študijných odboroch pre národnostné školstvo. Čo sa týka pedagogických zamestnancov, **zameriavať by sa malo na vyučovacie predmety vyučované najmenej kvalifikovane**. V prípade škôl, ktoré sa nachádzajú v menšej vzdialenosti od seba, vhodným riešením by mohlo byť aj **efektívne zdieľanie zamestnancov medzi viacerými školami**. To si však vyžaduje lepšiu finančnú podporu, napríklad vo forme preplatenia cestovných nákladov alebo adekvátneho odmeňovania. Na zabezpečenie dostatočného počtu školských špeciálnych pedagógov môže pomôcť aj väčšia podpora rozširujúceho štúdia špeciálnej pedagogiky pre učiteľov zo strany vedenia škôl. Z dlhodobého hľadiska je potrebné zvýšiť atraktivitu týchto povolání, aby sa mladí ľudia rozhodovali pre štúdium chýbajúcich odborov.

Záver

Analýza poukazuje na oblasti, ktoré si vyžadujú zlepšenie a zároveň zdôrazňuje rastúcu potrebu vytvorenia dlhodobo udržateľnej a kvalitnej siete národnostných škôl. To bude možné docieľiť vypracovaním komplexnej Koncepcie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín v SR, ktorá môže čerpať práve z výstupov tejto analýzy.

Cieľom Koncepcie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín bude zabezpečiť kvalitné a inkluzívne vzdelávanie, ktoré vytvorí rovnaké príležitosti pre všetky deti. Dôležité je nielen zachovať existujúce školy, ale aj podporovať rovnosť vo vzdelávaní a prispôbiť ho reálnym potrebám detí. Koncepcia by mala obsahovať konkrétne opatrenia, ktoré prispejú k stabilnému a efektívnemu fungovaniu národnostných škôl a zabezpečia ich dlhodobú udržateľnosť.

Školy s vyučovacím jazykom a s vyučovaním jazyka národnostných menšín sú základným predpokladom zachovania jazyka, kultúry a identity všetkých národnostných menšín žijúcich na Slovensku. Je preto úlohou štátu garantovať udržateľnú a stabilnú sieť národnostných škôl a prispôbiť legislatívu ich osobitostiam a špecifickým potrebám.

Príloha č. 1. Pomôcka pre kategorizáciu národnostných škôl

Školy a triedy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny

- Celý výchovno-vzdelávací proces sa okrem vyučovania slovenského jazyka a cudzích jazykov uskutočňuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny;
- Vzdelávací proces uskutočňujú podľa rámcových učebných plánov (ďalej len „RUP“) pre školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, netýka sa to materských škôl, pretože tie nemajú rámcové učebné plány;
- Pedagogickú dokumentáciu a ďalšiu dokumentáciu vedú dvojjazyčne podľa vyhlášky MŠVVaŠ SR č. 339/2023 Z. z. o pedagogickej dokumentácii a ďalšej dokumentácii;
- Financované sú podľa § 4 ods. 3 písm. a) alebo b) nariadenia vlády č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia v znení neskorších predpisov, tzn. majú zvýšený normatív podľa personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu:
 - V prípade školy s iným vyučovacím jazykom ako slovenským jazykom, okrem základnej školy, je 108 % zodpovedajúceho normatívu na žiaka;
 - V prípade základnej školy s iným vyučovacím jazykom ako slovenským jazykom je 113 % zodpovedajúceho normatívu na žiaka.
- Označovanie škôl s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny:
 - Škola, v ktorej sú triedy s vyučovacím jazykom slovenským a aj triedy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny má vo svojom názve podľa § 21 ods. 2 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 596/2003 Z. z.“), druh a typ školy uvedený v slovenskom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny;
 - Škola, kde sa výchovno-vzdelávací proces uskutočňuje iba v jazyku národnostných menšín, podľa § 21 ods. 3 zákona č. 596/2003 Z. z. má v názve uvedený aj vyučovací jazyk školy a druh a typ školy sa uvádza v slovenskom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny. Sídlo školy sa uvádza v slovenskom jazyku; ak je sídlom školy obec, v ktorej príslušníci národnostnej menšiny tvoria najmenej 15 % obyvateľstva, uvedie sa sídlo aj v jazyku národnostnej menšiny.
- Predpokladom na vyučovanie predmetu v jazyku národnostnej menšiny v škole s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny je ovládanie jazyka menšiny podľa § 9 ods. 3 a § 18 zákona č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zároveň musia byť splnené kvalifikačné predpoklady pre vyučovanie každého predmetu.

Školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny

- Výchovno-vzdelávací proces sa uskutočňuje v slovenskom jazyku, ale aspoň v jednej triede sa vyučuje aj jazyk a literatúra príslušnej národnostnej menšiny. Okrem jazyka a literatúry národnostnej menšiny sa môžu v takýchto školách v jazyku národnostnej menšiny vyučovať aj ďalšie predmety, najmä predmety zohľadňujúce kultúrne osobitosti príslušnej národnostnej menšiny, podľa upravených štandardov;
- Výchovno-vzdelávací proces uskutočňujú podľa RUP pre školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny;
- Pedagogickú dokumentáciu a ďalšiu dokumentáciu podľa vyhlášky MŠVVaŠ SR č. 339/2023 Z. z. vedú v slovenskom jazyku;
- Financované sú podľa § 4 ods. 3 písm. c) nariadenia vlády č. 630/2008 Z. z., tzn. majú zvýšený normatív podľa personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu vo výške 104% zodpovedajúceho normatívu na žiaka ZŠ, ktorý sa učí jazyk národnostnej menšiny;
- Pri označovaní školy postupujú podľa § 21 ods. 1 zákona č. 596/2003 Z. z. – názov uvádzajú v slovenskom jazyku.
- Predpokladom na vyučovanie predmetu „Jazyk a literatúra národnostnej menšiny“ je vzdelanie v príslušnom študijnom odbore, t. j. splnené kvalifikačné predpoklady.

Z definície zároveň vyplýva, že národnostné školy (vrátane škôl s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny) uplatňujú vo svojom školskom vzdelávacom programe aj osobitosti výchovy a vzdelávania detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám, podľa príslušného štátneho vzdelávacieho programu.

Tabuľka: Národnostné školy

	Škola/trieda s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny	Škola s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny
Definícia	Podľa § 2 zákona č. 245/2008 Z. z. písm. ac) a ad) školou / triedou s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny škola / trieda, v ktorej sa celý výchovno-vzdelávací proces okrem vyučovania slovenského jazyka a cudzích jazykov uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny	Podľa § 2 zákona č. 245/2008 Z. z. písm. ae) školou s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny škola, v ktorej výchovno-vzdelávací proces prebieha v štátnom jazyku a vyučuje sa aj jazyk národnostnej menšiny; v týchto školách sa okrem jazyka a literatúry národnostnej menšiny môžu v jazyku národnostnej menšiny vyučovať aj niektoré ďalšie predmety zohľadňujúce osobitosti výchovy a vzdelávania detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám
Rámcový učebný plán	pre školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny	pre školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny
Pedagogická dokumentácia a ďalšia dokumentácia	Podľa vyhlášky č. 339/2023 Z.z. o pedagogickej dokumentácii a ďalšej dokumentácii sa vedie dvojjazyčne	Podľa vyhlášky č. 339/2023 Z.z. o pedagogickej dokumentácii a ďalšej dokumentácii sa vedie v slovenskom jazyku
Financovanie	Podľa § 4 ods. 3 písm. a) alebo písm. b) nariadenia vlády č. 630/2008 Z. z. • ZŠ - 113% • SŠ - 108%	Podľa § 4 ods. 3 písm. c) nariadenia vlády č. 630/2008 Z. z. • ZŠ - 104% • SŠ – neustanovené (100%)
Označovanie školy	Podľa § 21 ods. 2 alebo 3 zákona č. 596/2003 Z. z.	Podľa § 21 ods. 1 zákona č. 596/2003 Z. z.
Predpoklady a kvalifikačné predpoklady	Podľa § 9 ods. 3 a § 18 zákona č. 138/2019 Z. z. je predpokladom vyučovania predmetu v jazyku národnostnej menšiny	Podľa zákona č. 138/2019 Z. z. sa vyžaduje vzdelanie v príslušnom študijnom odbore
Osobitosti vzdelávania detí a žiakov v národnostnom školstve	Podľa ŠVP pre príslušný druh a typ školy	Podľa ŠVP pre príslušný druh a typ školy